

Doživljaj ljubavi u poeziji Katula i Horacija

Bistričić, Marina

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:149976>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-12**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru

Odjel za klasičnu filologiju

Latinski jezik i rimska književnost (dvopredmetni); smjer: nastavnički

Marina Bistričić

Doživljaj ljubavi u poeziji Katula i Horacija

Diplomski rad

Zadar, 2020.

Sveučilište u Zadru

Odjel za klasičnu filologiju

Latinski jezik i rimska književnost (dvopredmetni); smjer: nastavnički

Doživljaj ljubavi u poeziji Katula i Horacija

Diplomski rad

Student/ica:

Marina Bistričić

Mentor/ica:

doc. dr. sc. Diana Sorić

Zadar, 2020.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Marina Bistričić**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Doživljaj ljubavi u poeziji Katula i Horacija** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 22. rujan 2020.

DOŽIVLJAJ LJUBAVI U POEZIJI KATULA I HORACIJA

SAŽETAK

Analizom odabranih pjesama istaknutih pjesnika Zlatnog razdoblja rimske književnosti, Katula i Horacija, u radu se donosi prikaz njihova doživljaja ljubavi. Premda su bili suvremenici, njihova je poezija različita, što je posebno izraženo u ljubavnoj lirici. Centralni ženski lik u Katulovoj poeziji je Lezbija, a u Horacijevoj Lidija. Odabran korpus pjesama temeljen je na kriteriju ljubavnih faza kroz koje pjesnik prolazi u intimnoj vezi: ljubavni zanos, ljubomora te ljubavna bol i razočaranje. Navedene su faze analizirane prema pojedinim zajedničkim motivima koji ih karakteriziraju, čime se žele prikazati poneke sličnosti, ali pretežito razlike u doživljaju ljubavi ove dvojice pjesnika.

Ključne riječi: Katul, Horacije, ljubavna poezija, ljubavni zanos, ljubomora, ljubavna bol i razočaranje

THE EXPERIENCE OF LOVE IN THE POETRY OF CATULLUS AND HORACE

SUMMARY

Through the analysis of the chosen poems of the reckoned poets of the Golden period of Roman age, Catullus and Horace, this thesis presents their experience of love. Although they were contemporaries, their poetry is different, which is especially pronounced in love lyric. The central character in the Catullus poetry is Lesbia, and in Horace's Lydia. The chosen corpus of the poems is based on the criteria of the love phases through which a poet passes in an intimate relationship: the love flare, jealousy, and love pain and disappointment. The mentioned phases are analyzed according to the certain commune motives which characterize them, by which it is desired to show some similarities, but also mostly the differences in the experience in love from both of the poets.

Key words: Catullus, Horace, love poetry, love flare, jealousy, love pain and disappointment

SADRŽAJ

1. UVOD	6
2. ŽIVOT I STVARALAŠTVO KATULA I HORACIJA	7
2.1. Gaj Valerije Katul	7
2.2. Kvint Horacije Flak	8
3. KATULOVA I HORACIJEVA LIRIKA	9
3.1. Katulova zbirka pjesama	9
3.1.1. <i>O zbirci ljubavnih pjesama</i>	10
3.2. Horacijeve Ode (Carmina)	12
3.2.1. <i>Horacijeva ljubavna lirika</i>	14
4. ANALIZA I USPOREDBA ODABRANIH PJESAMA KATULA I HORACIJA	15
4.1. Ljubavni zanos	15
4.1.1. <i>Motiv ljubavnog uživanja i iskušenja</i>	15
4.1.2. <i>Motiv ženske ljepote</i>	19
4.1.3. <i>Motiv vjernosti i obećanja vječne ljubavi</i>	22
4.2. Ljubomora	25
4.2.1. <i>Motiv fizičkog izgaranja</i>	25
4.2.2. <i>Motiv kritiziranja</i>	27
4.2.3. <i>Motiv zavođenja drugih mladića</i>	31
4.3. Ljubavna bol i razočaranje	33
4.3.1. <i>Motiv neuzvraćene ljubavi</i>	34
4.3.2. <i>Motiv naivnosti</i>	37
4.3.3. <i>Motiv pjesnikova odricanja od ljubavi</i>	40
5. ZAKLJUČAK	44

1. UVOD

Pjesnici Gaj Valerije Katul (Verona, oko 84. pr. Kr. – Rim, oko 54. pr. Kr.) i Kvint Horacije Flak (Venuzija, danas Venosa u Italiji, 8. XII. 65. pr. Kr. – ?, 27. XI. 8. pr. Kr.) spadaju u Zlatno razdoblje rimske književnosti i premda su bili relativni suvremenici, njihova je poezija veoma različita. Katul je, kao glavni predstavnik neoteričkog pokreta, uz pjesnike Valerija Katona, Cine i Kalva, stvarao u sklopu aleksandrijske odnosno helenističke tradicije, dok je Horacije pisao svoju poeziju pod utjecajem grčkih liričara Alkeja, Sapfe i Anakreonta i epikurske filozofije. U radu će se na odabranim pjesmama obojice autora prikazati različit doživljaj njihove ljubavi, odnosno analizirat će se na koji su način pjesnici opjevali svoje emotivno stanje u pojedinim fazama intimne veze.

Na početku rada navest će se osnovni podatci o životu i stvaralaštvu obaju pjesnika te ponešto o književnim utjecajima na njihovo stvaralaštvo i općenito o njihovoj lirici. Glavni dio rada odnosi se na usporedbu doživljaja ljubavi kod Katula i Horacija, koja se odvija u tri osnovne faze intimne veze: ljubavni zanos, ljubomora te na kralju ljubavna bol i razočaranje. Svaka od navedenih faza analizirat će se unutar tri osnovna motiva karakteristična za pojedinu fazu. Na kraju svakog poglavlja stoji kratak zaključak o tome kako pojedini pisac proživljava svaku ljubavnu fazu. Za analizu Katulova doživljaja ljubavi, odabrane su pjesme koje govore o Lezbiji, odnosno osjećajima koje je Katul gajio prema njoj, dok će se u analizi Horacijeva doživljaja ljubavi osvrnuti na pjesme koje je uputio Lidiju, ali i drugim ženama, primjerice Liki te Lalagi.

Osim latinskih književnih izvora, u radu su uzeta u obzir i neka suvremena istraživanja domaćih i stranih autora. Tako su se za poglavlja o životu i književnom stvaralaštvu pjesnika koristili povijesni priručnici autora G. B. Contea i M. Albrechta koji nude pregled autora od stvaranja pa sve do pada Rimskog Carstva. Za Katulovo književno stvaralaštvo poslužio je prijevod pjesama i komentar D. Škiljana, a za pregled Horacijeva stila pisanja te njegove ljubavne tematike komentari autora P. Giardellia, G. Williamsa te Š. Šonje. Detaljnije podatke o Lezbijinu, odnosno Klodijinu životu i porijeklu dali su H. D. Rankin i R. B. Steele. Na kraju preostaje još spomenuti i autore komentara koji su mi pomogli pri analizi pjesama, a ovo su neki od njih: G. Williams, P. Giardelli, E. T. Kinsey, T. S. Johnson te E. A. Fredricksmejer.

2. ŽIVOT I STVARALAŠTVO KATULA I HORACIJA

2.1. Gaj Valerije Katul

Gaj Valerije Katul rođen je u Veroni (oko 87. pr. Kr. – 54. pr. Kr.) u plemićkoj obitelji. Njegov je otac bio u dobrim odnosima s Julijem Cezarom, te je želio da Katul, poput njega, sudjeluje u političkom životu. Katul je to međutim odbijao te se posvetio pisanju pjesama. Kada je napunio 22 godine, uputio se u Rim gdje se priključio pokretu neoterika (*poetae novi*),¹ kojeg je utemeljio Lutacije Katul u 1. st. pr. Kr., a čiji su uzori bili helenistički pjesnici.² U Rimu je Katul upoznao Klodiju, ženu Kvinta Metela Celera i sestru Publija Klodija Pulchera, u koju se zaljubio. Upravo je afera s Klodijom obilježila njegovo stvaralaštvo. U svojim je pjesmama naziva Lezbija u čast pjesnikinji Sapfi s otoka Lezba. Treba spomenuti i da je za svog boravka u Rimu zahvaljujući bogatom porijeklu vodio poprilično raskošan život. Osim toga, imao je posjede i na Tiberu te na Gardskom jezeru na poluotoku Sirmionu. Katulov je život također obilježila prerana smrt njegova brata. Nakon afere s Klodijom, Katul 57. pr. Kr. odlazi na ekspediciju u Bitiniju zajedno sa Gajem Memijem te u Troadi posjećuje bratov grob, a nedugo zatim i sam umire.³

Njegovo se stvaralaštvo razvijalo u sklopu neoteričkog pokreta, koji su zagovarali nove književne vrste nasuprot tradicionalnim epovima.⁴ Stoga kod njih pretežno nalazimo tematiku posvećenu prijateljstvu, ljubavi i svakodnevnim temama iz okolice. Od helenističkih pjesnika preuzeli su njegovanje lirskog izražaja te kraće epske forme, pa su kao novitete u rimsku književnost unijeli književne vrste epigram i epilij, kraću vrstu epa u kojem su iskazivali svoju učenost, radi kojih su često bili nazivani *poetae docti*. Ostali predstavnici neoteričkog pokreta bili su Valerije Katon, Furije Bibakul, Gaj Helviije Cinna, poznat po djelu *Smyrna*, i Gaj Licinije Kalvo.⁵

---

¹ Taj nadimak im je dodijelio Ciceron koji je bio gorljivi zagovornik tradicije. Osim toga također im je dodijelio naziv *cantores Euphorionis*, prema poetičaru Euforionu s Kalkide (Conte, 1987: 110).

² Više o Neotericima vidi u Škiljan, 1997: 14–15.

³ Usp. Škiljan, 1987: 7–8.

⁴ Vratović, 1977: 243.

⁵ Usp. Škiljan, 1997: 12–15.

2.2. Kvint Horacije Flak

Kvint Horacije Flak (8. prosinca 65. pr. Kr. – 27. studenoga 8. pr. Kr.) rođen je u Venuziji, današnjoj talijanskoj regiji Potenza. Porijeklom je iz skromne obitelji te je unatoč tomu zadobio dobro obrazovanje, školujući se u Rimu i Ateni. Sudjelovao je u bitci kod Filipa (42. pr. Kr.) na strani republikanaca, čiji je pripadnik bio i Brut, koji je izvršio atentat na Cezara. Ondje je služio pod titulom *tribunus militum*, koja je bila veliki uspjeh s obzirom na njegovo skromno porijeklo. Nakon poraza u bitci kod Filipa, vrativši se u Rim, uvidio je da je imanje njegova oca zaplijenjeno. Kako bi imao od čega živjeti, obnašao je službu *scriba quaestorius* – vrstu sinekure.⁶ Pjesničku je karijeru započeo 37. pr. Kr., kada su ga Vergilije i Varije predstavili Mecenatu, koji mu je na dar dao imanje Sabinsku vilu gdje je i stvarao svoju poeziju do kraja života.⁷

Horacije je bio relativno plodan pisac te je imao veliku reputaciju i za svojega života. Poznato je da je sva svoja djela pisao potaknut utjecajima grčkih liričara i epikurske filozofije, što je bio veliki raskorak u rimskoj lirici obzirom da su njegovi suvremenici pisali pjesme pod utjecajem helenističke poezije. Od grčkih liričara koji su utjecali na njegovo stvaralaštvo, najpoznatiji od njih su bili Alkej, Sapfa i Anakreont, te Pindar i Bakhilid, te je prema njima Horacije stvarao liriku za elitu toga vremena.⁸ U skladu s time, Horacije piše i tzv. angažiranu poeziju namijenjenu caru Oktavijanu Augustu, koja je pisana po uzoru na panegirike.⁹ Također, Horacije je bio svjestan svojeg velikog utjecaja na rimsku liriku pa se i sam hvalio time što je prvi uveo poeziju Sapfe i Alkeja u latinski jezik:¹⁰ „...princeps Aeolium carmen ad Italos deduxisse modos...”¹¹

Po uzoru na grčkog liričara i jambografa Arhiloha piše svoju prvu zbirku, *Epode* ili *Jambi*, u kojoj polemizira kritičko i moralno stanje u državi nakon građanskog rata. Pod utjecajem Gaja Lucilija i epikurske filozofije, napisao je Satire (*Saturae ili Sermones*) po

---

⁶ „Sinekura, prema lat. [*beneficium*] *sine cura*: [povlastica] bez brige), dobro plaćeno radno mjesto koje omogućuje lagodan i bezbrižan život dobiveno radi političkih zalaganja.” (Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=56105> (Pristupljeno: 20. 5. 2020.)).

⁷ Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=26122> (Pristupljeno: 20. 3. 2020.).

⁸ Usp. Šonje, 2015: 2–4.

⁹ „Panegirik (lat. *panegyricus* < grč. *πανηγυρικός*, prema *πανήγυρις*: skupština cijeloga naroda) pisani ili usmeni javni govor u čast neke značajne osobe, predmeta ili događaja. Panegirici su se držali u sklopu velikih narodnih svečanosti slaveći prisutnu publiku, moć grčkih gradova ili junačke pothvate predaka.” (Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=46412> (Pristupljeno: 30. 3. 2020.)).

¹⁰ Usp. Williams, 1969: 9–11.

¹¹ Hor. Carm. III. 30. 13–14. Prijevod: prvi sam donio eolsku pjesmu u italske stihove.

uzoru na književni rod dijatribu.¹² Na kraju njegovog opusa nalaze se Poslanice (*Epistolae*) objavljene 20. pr. Kr., a Horacijeva poslanica Pjesničko umijeće (*Ars poetica*) jedan od najutjecajnijih tekstova antičkog razmišljanja o književnosti.¹³

3. KATULOVA I HORACIJEVA LIRIKA

3.1. Katulova zbirka pjesama

Katulova zbirka pjesama naslovljena *Gai Valeri Catulli Veronensis Liber* jedino je njegovo sačuvano djelo koje sadrži 116 pjesama, a dijeli se na: *nugae* (1 – 60), *carmina docta* (61 – 68) i *epigrammata* (69 – 115). Iz stihova prve pjesme saznajemo da je ova zbirka posvećena Korneliju Nepotu:¹⁴

„Cui dono lepidum novum libellum
arida modo pumice expolitum?
Corneli tibi: namque tu solebas
meas esse aliquid putare nugas...”¹⁵

(Kome da posvetim ljupku novu knjižicu / nedavno dotjeranu suhim plavcem? / Tebi Kornelije: naime ti si običavao misliti / da su moje trice nešto vrijedne...) ¹⁶

Kao što možemo uočiti, Katul svoju knjigu opisuje riječima *lepidus, novus i expolitus*, kojima se može opisati i stil njegovih pjesama te okruženje u kojem je stvarao, a koje je također utjecalo na stvaranje njegovih pjesama nadahnutih aleksandrijskom poezijom.¹⁷ Smatra se da raspored pjesama u zbirci nije izvorno Katulov, već da su ga napravili Katulovi nasljednici.¹⁸ Pjesme su poredane prema metru u kojem su pisane, a ne prema tematici ili kronološkim redoslijedom.¹⁹ Budući da je lirika u to vrijeme bila relativno novi književni rod u Rimu, zbog

---

¹² „Dijatriba (grč. *διατριβή*: razgovor u dokolici), naziv kojim se u kontekstu antičke filozofije i retorike označavaju popularizirajući razgovori i uglavnom prozni spisi istovjetne funkcije. Obraduje pretežno moralne sadržaje i dvojbe, a umjesto vokabularom i argumentacijskim tehnikama struke služi se jezikom primjerenim komunikaciji na trgu, naglašenom ekspresivnošću, žučljivim tonovima i igrama riječima.” (Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=15131> (Pristupljeno: 18. 3. 2020.)).

¹³ Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=26122> (Pristupljeno: 20. 3. 2020.).

¹⁴ Williams, 1968: 9.

¹⁵ Cat. Car. I. 1–3.

¹⁶ Napomena: tekstovi svih citatata su preuzeti sa stranice <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/>. (Pristupljeno: 22. 6. 2020.). Svi prijevodi su vlastiti.

¹⁷ Conte, 1987: 119.

¹⁸ Škiljan: 1987: 12.

¹⁹ Conte, 1987: 116; Albrecht, 1997: 338.

prikazivanja svojih iskrenih osjećaja u pjesmama, Katul se smatra prvim rimskim liričarom.²⁰ U njegovoj su zbirci većinom zastupljene teme intimnog sadržaja, i to o prijateljstvu, ljubavi i mržnji prema Lezbiji i rivalima, te svakodnevnim događajima, a većina ih je i šaljivog karaktera. Pjesme su pisane polimetrima, od kojih je, uz deseterac (LV i LVIII), holijamb (VIII) te daktilski heksametar i sapfičku strofu, najčešći falečki jedanaesterac (V, VII, XIII), dok su epigrami na kraju zbirke pisani elegijskim distihom.²¹

Središnji dio zbirke ili *carmina docta* pisane su po uzoru na helenističke liričare, koji su stavljali naglasak na formu i stil sadržaja pa su time ove pjesme dobile novi izražaj gdje je iskrenost zamijenjena učenošću te osjećaji razumom.²² Učenost je u ovim pjesmama iskazana sažetošću i bogatstvom izraza, te uporabom hijazma, radi čega je vidljivo da Katul iskazuje svoju doktrinu pa je upravo radi toga Katul dobio ime *poeta doctus*, odnosno učeni pjesnik.²³ Katul je inače njegovao stil koji je bio spoj uzvišenog *sermo doctus* i niskog stila *sermo urbanus ili familiaris*.²⁴ Ovaj je stil pisanja bio potaknut političkim kontekstom u kojem se su stare vrijednosti mijenjale novima.²⁵ Budući da se tada kod Rimljana lirika tek počela razvijati, nalazimo mješavinu arhaičnih i novih izraza, stoga u prvom i zadnjem dijelu zbirke nalazimo *sermo urbanus* kojeg karakteriziraju vulgarni i familijarni izrazi kao što su umanjene *flosculus, labella, molliculus, pallidulus, tenellulus*.²⁶ *Sermo urbanus* posebno se može vidjeti u njegovu šaljivom izričaju, koji često graniči s erotikom kao *mentula* u pjesmama XCIV. 1; CV. 1; CXIV. 1; CXV. 1,3., a ponekad je i njegova kritika epskih pisaca prožeta humorom, što se vidi u pjesmi XXXVI: „Annales volusi cacata charta.“²⁷

3.1.1. O zbirci ljubavnih pjesama

Ljubavnoj tematici posvećene su pjesme u prvome i zadnjem djelu zbirke, a centralni ženski lik koji dominira u tim pjesmama je Lezbija. Inače, o Lezbijinu životu možemo navesti nekoliko podataka. Smatra se da iza pseudonima Lezbija, dodijeljenog u čast pjesnikinji Sapfi s otoka Lezba, zapravo stoji Klodija, žena Kvinta Metela Celera te srednja od triju sestara

²⁰ Usp. Škiljan, 1987: 12–14.

²¹ Usp. Škiljan, 1987: 17–19.

²² Usp. Škiljan, 1987: 12–14.

²³ Usp. Albrecht, 1997: 340–342. „Hijazam (kasnolat. *chiasmus* < grč. *χιασμός*, prema grč. slovu X), stilaska figura, podvrsta antiteze koja se gradi na suprotstavljanju dvaju izraza.“ O hijazmu vidi više na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=25481> (Pristupljeno 27. 5. 2020.).

²⁴ Conte, 1987: 121.

²⁵ Usp. Škiljan, 1987: 15–16.

²⁶ Conte, 1987: 121.

²⁷ Albrecht, 1997: 347. Cat. Carm. XXXVI. 1. Prijevod: Voluzijevi Anali, bezvrijedne stranice.

Publija Klodija Pulchera, koji je bio Cezarov pristaša i pučki tribun.²⁸ Također je zanimljiva činjenica da je ime Klodija zapravo vulgarijam od Klaudija, čije je ime pripadalo staležu patricija koji su se padom Rimske Republike odrekli svojih privilegija da bi zadobili titulu pučkih tribuna.²⁹ Temeljne karakteristike po kojima je Lezbija, odnosno Klodija, bila poznata, jesu njezina ljepota i nevjera prema mužu, a jedan od glavnih izvora koji upućuje na činjenicu da Lezbija utjelovljuje Klodiju jest Ciceronovo djelo *Pro Caelio*, gdje Klodiju opisuje kao „ženu izvanredne ljepote, sklonu tjelesnim užicima i intrigama.”³⁰

Katulova ljubavna tematika može se razvrstati na pjesme čiji su glavni motivi ljubavni zanos, ljubomora i razočaranje, koje ćemo naći na raznim mjestima zbirke, budući da pjesme nisu poredane kronološkim redoslijedom.³¹ Isto tako, Katulova ljubavna poezija zasniva se na glavnim postavkama neoteričkog pokreta koji je stavljao naglasak na vrline *lepos, venustas i urbanitas*.³² U opisima ljubavnog zanosa prema Lezbiji, Katul se koristi sljedećim pojmovima: *deliciae* (II) *amata, iocosa* (VIII), *elegans, bella* (XLIII) *dulce ridens* (LI), *formosa, pulcherrima, venusta, sal* (LXXXVI). Lezbija je dakle okarakterizirana u skladu s elegancijom tadašnjeg društva gdje je naglasak na dobrim manirama i držanju te na inteligenciji koja se izražava kroz ljepotu govora i rječitosti. Katul dakle ističe ženstvenost i dražesnost kao glavne osobine u odnosu na opisivanje ljepote i fizičkog izgleda.³³ Inače, Katul je s Lezbijom htio ozakoniti vezu iako je njihov odnos započeo kao preljub. Stoga je u brojnim epigramima vidljiva upotreba političkih izraza i vrijednosti preuzetih iz opisa tadašnje Rimske Republike kojima Katul opisuje njihovu vezu.³⁴ Neki od njih su: *nubere* (LXX), zatim motiv očinske ljubavi u izrazu „Sed pater ut gnatos diligit et generos”³⁵ (LXXII), potom *pietas* (LXXIII, LXXVI), *officium* (LXXV), *foedus, fides* (LXXVI, LXXXVII, CIX) te *amicitia* (CIX).³⁶

Motiv Katulove ljubomore vidljiv je u obraćanju njegovim rivalima, koje piše potaknut Lezbijinom nevjerom. Za razliku od prvog dijela zbirke, gdje Lezbijini ljubavnici nisu imenovani (XI, XXXVII, LXXXVIII), u epigramima se opisuje Lezbijina nevjera s

---

²⁸ Škiljan, 1987: 9; Albrecht, 1997: 336.

²⁹ Usp. Steele, 1904: 300–302.

³⁰ Usp. Škiljan, 1987: 10. Ciceron je kao advokat branio Celijskog kojeg je Lezbija odnosno Klodija optužila za pokušaj trovanja, stoga ga Katul također navodi u svojoj zbirci pjesama kao jednog od rivala. (Steele, 1904: 300).

³¹ Albrecht, 1997: 338.

³² Conte, 1987: 118. Uljudnost, dražest, lijep način govora (Divković [1900] 2006: s. v. *lepos, venustas, urbanitas*).

³³ Albrecht, 1997: 348.

³⁴ Conte, 1987: 118.

³⁵ Cat. Carm. LXXII. 4. Prijevod: već kao što otac voli sinove i zetove.

³⁶ Albrecht, 1997: 350.

Katulovim poznanicima, od kojih su najpoznatiji Ruf (LXXVII), Egnacije (XXXVII, XXXIX), Ravid (XL), Kvincije (LXXXII) i Gelije (XCI) te naposljetku i njezin muž, Kvint Metel Celer (LXXXIII).³⁷

Motiv ljubavnog razočaranja najzastupljeniji je u epigramima. Premda razočaran i povrijeđen, iz pjesama se uočava da je Katul je i dalje zaljubljen u Lezbiju, međutim ne cijeni više njezin karakter. U epigramima LXXII i LXXV vidljiva je primjerice distinkcija između glagola *amare* i *bene velle*, gdje prvi govori o fizičkoj, a potonji o emocionalnoj povezanosti.³⁸ Osim toga, neki motivi koji upućuju na činjenicu da je pjesnik povrijeđen jesu *vilior, levior* (LXXII), *sanctam fidem violasse, ingrato amore* (LXXVI), *disperream* (XCII), te izraz „odi et amo” (LXXXV), koji jasno ukazuje na unutarnji konflikt između ljubavnih osjećaja i mržnje.³⁹ Stoga, iako je posvetio pjesme i nekim drugim djevojkama, kao primjerice Ipsitli (XXXII), Ameani (XLI, XLII; XLIII), Postumiji (XXVII), Aufileni (CX), te Kvinciji (LXXXVI) sve su to bile prolazne ljubavi tako da je Lezbija ostavila najdublji trag u njegovu srcu.⁴⁰

3.2. Horacijeve *Ode* (*Carmina*)

Ode se sastoje od četiri knjige od kojih su prve tri izdane 23. pr. Kr., dok je četvrta izdana 15. pr. Kr.⁴¹ Prve tri knjige sadrže 88 pjesama, dok posljednja knjiga sadrži 15 pjesama, među kojima je i poznata *Carmen Saeculare*. Pisane su u raznim metrima, a najčešće u sapfičkoj i alkejskoj strofi, te se uz njih pojavljuje i asklepijadski, arhiloški i alkmanski stih.⁴² Sukladno tome, raspored pjesama u djelu napravljen je prema tematici i metru. Štoviše, pjesme se tematski nadovezuju jedna na drugu.⁴³ Isto tako, ode I 1 i III 30, koje obuhvaćaju prve tri knjige, pisane su u asklepijadskom metru. Struktura prvih triju knjiga *Oda* je podijeljena na tri dijela tako da se u sredini nalazi ciklus od 12 pjesama (II 1 – 12) pisan u alkejskoj i sapfičkoj strofi, dok je s obje strane okružen ciklusom od 38 pjesama što dovodi do ukupnog broja koji iznosi 88 pjesama. *Ode* namijenjene Mecenatu nalaze se na početku (I 1), nakon sredine (I 20, III 16) te na kraju (II 20, III 29, 30). Četvrta je knjiga pisana pretežno u

---

³⁷ Škiljan, 1987: 9.

³⁸ Conte, 1987: 118.

³⁹ Cat. Carm. LXXXV. Prijevod: Mrzim i volim.

⁴⁰ Usp. Škiljan, 1987: 9–11.

⁴¹ Šonje, 2015: 4.

⁴² Ibid.

⁴³ Usp. Albrecht, 1997: 718–719; Williams, 1987: 16.

asklepijadskom stihu, a ona je ujedno i svojevrsan oproštaj Horacija od poezije za koju je smatrao da može podariti besmrtnost pjesniku.⁴⁴

Tematika u *Odama* je raznolika, pa tako imamo moralno-poučnu, intimnu, političku, religioznu te ljubavnu tematiku. Moralno-poučna tematika vidljiva je kada Horacije kritizira luksuz u odi III 1: „Odi profanum vulgus et arceo”.⁴⁵ Osim toga kritizira i lakomost (II 18), te uzaludno rasipanje novaca (II 15, II 16).⁴⁶ U odama s intimnom tematikom vidljivo je da Horacije svojim prijateljima iskazuje potporu, a usko je vezana i s ljubavnom lirikom.⁴⁷ U sklopu političke tematike možemo ubrojiti i odu I 14, koja je preuzeta od grčkog liričara Alkeja, a njezina tematika aludira na političku situaciju u državi: „o navis referent in te mare novi fluctus...”.⁴⁸ Od ostalih grčkih liričara osobit utjecaj na Horacija imao je pjesnik Pindar koji je naročito vidljiv u Horacijevu stilu, koji karakteriziraju duge rečenice, moralne poruke te na kraju i svjesnost o utjecaju pjesnika na dugovječnost literature.⁴⁹

Osim grčkih liričara, na Horacijevu stvaralaštvo također je utjecala i epikurska filozofija pa centralni motiv koji nalazimo u njegovim odama jest svijest o tome da vrijeme nepovratno prolazi te da treba iskoristiti dan ne nadajući se u bolje sutra. Horacije stoga život najradije provodi u druženju i vinu, čime želi odagnati sve brige. Isto tako, svjesnost o nepovratnosti vremena navodi Horacija da cijeni vrline kao što su *aurea mediocritas*, mudrost te *autarhija* odnosno vladanje samim sobom.⁵⁰ Unatoč tome Horacije nalaže da su sve te vrline podložne raznim iskušenjima te da nisu imune na nedaće koje snalaze sve ljude kao što su starost, nepovratnost vremena te naposljetku i smrt. Štoviše, sve to ga dovodi do zaključka da čovjek treba prihvatiti sudbinu onakvu kakva nam je namijenjena. Neke od oda koje oslikavaju ovu misao jesu oda I 11, u kojoj se obraća djevojci Leukonoji, te ode I 4, III 29, i IV 7.⁵¹

---

⁴⁴ Albrecht, 1997: 713.

⁴⁵ Hor. Carm. III. 1. Prijevod: Mrzim neposvećen puk i odbijam.

⁴⁶ Usp. Conte, 1987: 241–242.

⁴⁷ Usp. Šonje, 2015: 4–12.

⁴⁸ Hor. Carm. I. 14. 1–2. Prijevod: Oj lađo, novi valovi te natrag odnose u more!

⁴⁹ Usp. Conte, 1987: 238–239; Albrecht, 1997: 718.

⁵⁰ „Autarhija (grč. *αὐταρχία*: samovlast, samodržstvo), upravljanje samim sobom, samovlada, samodržstvo; oblik vladavine u kojem je vrhovna vlast u rukama pojedinca, samodrška (*autarha*).” (Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=4700>; pristupljeno 8. 7. 2020.). Pojam autarhija označava mudrost čovjeka, koji je oslobođen straha i iskušenja, te je zaštićen djelovanjem bogova. Često Horacije u *Odama* spominje kako je mnogo puta izbjegao opasnost, te tako smatra da su mu bogovi pomogli da se izvuče iz nedaća te mu zajedno sa muzama namjerili sudbinu da postane pisac. U odi III 1. Horacije sebe naziva „Mūsarum sacerdos“ - sluga muza (Usp. Conte, 1987: 240–241).

⁵¹ Usp. Conte, 1987: 240–241.

3.2.1. Horacijeva ljubavna lirika

Horacijeva ljubavna lirika zauzima jednu petinu njegova opusa, odnosno dvadeset jednu pjesmu u kojima često možemo vidjeti kako daje ljubavne savjete svojim prijateljima, pa tako pruža ohrabrenja (II 4), utjehu (III 7, 12, 27), ali i upozorenja (III 20). Najviše pjesama ipak sadrži motive pogrdnog obraćanja kada Horacije doživljava odbijanje od svojih odabranica (I 8,13, 25, IV 13, 24), posebice kada se obraća Lidiji, ili kada im se obraća radi nevjere i neskladnog ponašanja (I 5, II 8, III 15). U ponekim pak pjesmama Horacije govori o prolaznoj ljubavi i u tim se pjesmama često obraća nepopustljivim djevojkama (I 16, 22, 23, II 5), dok u pjesmama koje se nalaze na kraju opusa preteže pjesnikova ravnodušnost prema drugim ljubavima, ali ipak ne odustaje od ljubavi i ljubavnog zanosa (III, 26, IV 1,10,11).⁵²

Nadalje, ono što karakterizira *Ode* jest hladnoća izraza, koja nije nastala neposrednim doživljajem pa stoga u njima prevladava refleksija nad osjećajima.⁵³ Stoga i Horacijevu ljubavnu liriku karakterizira distanca od ljubavnog zanosa, a rijetko ćemo naići i na motive patnje za nedostižnošću voljene žene. On nema samo jednu ženu kojoj se dodvorava, već je to nekoliko žena i to nisu, kao što se često opisuje u ljubavnoj lirici, dame iz visokog društva niti se ističu svojom ljepotom. Žene kojima se Horacije obraća su *hetere*, žene slobodnoga moralnog ponašanja, dostupne svima, kod kojih se ljubav kupuje te od njih, za razliku od Katula koji slavi ljubav te se predaje potpuno osjećajima, on traži momentalnu i jeftinu korist.⁵⁴ Zbog takvog stava prema ženama Horacije gotovo nikad ne doživljava ljubavno razočaranje niti kada su mu žene nevjerne, a nerijetko možemo vidjeti kako se u odama pogrdno obraća ženama.⁵⁵

Osim toga, Horacije se često služio pseudonimima da sakrije prava imena žena od javnosti, a pretpostavlja se da ponekad za jednu odabranicu koristi različite sinonime. Tako možemo naići na različita imena u njegovim pjesmama: Glicera, Hloja, Galateja, Lalaga, Pira, Mirtala, Kinara, te Lidija. Ipak, najvažnija od svih djevojaka u njegovoj ljubavnoj poeziji je Lidija kojoj je posvetio više pjesama, primjerice odu III 9 sa savršenom kompozicijom, koja govori o ljubavnom zanosu, spominje je u odi I 8, kada je kritizira što ljubavlju uništava Sibarisa, te u odama o ljubomori: I, 13, 25.⁵⁶

---

⁵² Usp. Šonje, 2015: 4–7.

⁵³ Vratović, 1977: 258.

⁵⁴ O heterama vidi više na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=25282> (Pristupljeno 28. 4. 2020.).

⁵⁵ Šonje, 2015: 4

⁵⁶ Usp. Šonje, 2015: 4–5.

4. ANALIZA I USPOREDBA ODABRANIH PJESAMA KATULA I HORACIJA

Ljubavni opus nekog autora vrlo često obuhvaća pjesme u kojima se govori o različitim fazama intimne veze sa ženom ili ženama. Tako kod Katula i Horacija nalazimo pjesme u kojima se opisuju svojevrсни motivi tipični za ljubavnu poeziju kao što su ljubavni zanos na početku veze, ljubomora zbog neostvarenih žudnji prema ženi koja je često tuđa, te ljubavna bol i razočaranje koje uzrokuje konačno pjesnikovo odricanje od ljubavi. Svaki se od tih motiva može podvrći i daljnjoj podjeli pa se primjerice ljubavni zanos pretežito manifestira kroz motive ljubavnog uživanja i iskušenja, motiv ženske ljepote i motiv zavjetovanja na vjernost i vječnu ljubav. Pjesnikova ljubomora iskazuje se motivima fizičkog izgaranja, kritiziranja žene i ženina zavođenja drugih mladića, a ljubavna bol i pjesnikovo razočaranje nakon neuspješne ljubavne veze može se podijeliti na motiv neuzvraćene ljubavi, motiv naivnosti i lažnog obećanja te motiv pjesnikova odricanja od ljubavi. Katulov i Horacijev ljubavni opus u nastavku će se rada analizirati i uspoređivati prema navedenim motivima.

4.1. Ljubavni zanos

U ovom će se poglavlju analizirati pjesme u kojima se očituje Katulov, odnosno Horacijev ljubavni zanos prema voljenoj ženi i to na temelju motiva pjesnikova ljubavnog uživanja i iskušenja, ženske ljepote kao neiscrpne inspiracije ljubavne poezije te motiva zavjetovanja na vjernost i vječnu ljubav. Opisat će se navedeni motivi te pjesničke figure kojima ova dva autora postižu ljubavni zanos, a potom na temelju opisanih motiva u pjesmama usporediti razlike i sličnosti među autorima.

4.1.1. Motiv ljubavnog uživanja i iskušenja

Katulova V. pjesma, upućena njegovoj Lidiji, zorno prezentira motiv ljubavnog uživanja budući da u njoj pjesnik stalno poziva na ljubav i poljupce, kao što vidimo iz sljedećih stihova:

„Vivamus, mea Lesbia, atque amemus,
 rumoresque senum severiorum
 omnes unius aestimemus assis.
 Soles occidere et redire possunt:
 Nobis, cum semel occidit brevis lux,   5
 Nox est perpetua una dormienda.
 Da mi basia mille, deinde centum,
 Dein mille altera, dein secunda centum,
 Deinde usque altera mille, deinde centum
 Dein, cum milia multa fecerimus,   10
 Conturbabimus illa, ne sciamus,
 Aut nequis malus invidere possit,
 Cum tantum sciat esse basiorum.”⁵⁷

(Živimo i volimo, moja Lezbijo / govorkanja strogih staraca / procijenimo na vrijednost jednog novčića. / Sunce može zaći i izaći. / Kada se jedanput ugasi kratkotrajan dan / trebamo prespavati jednu vječnu noć. / Daj mi tisuću poljubaca, zatim stotinu / zatim drugu tisuću / zatim drugu stotinu / zatim sve do druge tisuće, zatim stotinu / zatim, kada ih budemo napravili mnogo tisuća / pomiješat ćemo ih da ih nećemo znati prebrojiti / niti će itko zao moći zavidjeti / jer zna da je toliko poljubaca.)

Prije svega može se reći da je ova pjesma podijeljena u tri dijela: prvi stih koji naznačuje glavnu tematiku pjesme, odnosno poziv na ljubavno uživanje, zatim stihovi 2–6 objašnjavaju razloge zašto bi Lezbija trebala poći s Katulom te na kraju preostali stihovi nude ponovno poziv na uživanje koje im nitko neće moći uništiti.⁵⁸

Na početku pjesme Katul poziva Lezbiju na druženje jer je svjestan da je život kratak, pa s njom želi provesti sve svoje vrijeme.⁵⁹ Adhortativnim konjunktivima glagola *vivere* i *amare*, koji se nalaze odmah u prvom stihu, autor potiče na uživanje.⁶⁰ Isto tako, ovdje svoju dragu naziva Lezbija, što nas navodi na to da je ona inspiracija za Katulovu poeziju. Glavna predstavica s Lezba bila je pjesnikinja Sapfa koja utjelovljuje vrline kao što su ljepota, strast i inteligencija. Nazvavši svoju odabranicu Lezbija, Katul sve te osobine poistovjećuje s imenom koje je dodijelio svojoj dragoj.⁶¹

Na isto pozivaju i sljedeća dva stiha, te glagol *aestimemus* koji je također iskazan adhortativnim konjunktivom. Iz ovih stihova osim toga vidljivo je da Katul osuđuje zlobne komentare staraca, *senum severiorum*, koji su zagovarali stare moralne vrijednosti.⁶² Naime u Rimu se od muškarca očekivala aktivnost u političkom životu, dok se ludovanje za djevojkom

⁵⁷ Cat. Carm. V.

⁵⁸ Fredricksmeyer, 1970: 436.

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Katul često u svojim pjesmama poziva na uživanje (*otium*) izbjegavajući tako politička uplitanja (Conte, 1987: 118).

⁶¹ Fredricksmeyer, 1970: 436.

⁶² Fredricksmeyer, 1970: 437.

smatralo kao mladenački hir.⁶³ Budući da je Katul zagovarao potpuno suprotne vrijednosti, već u startu pokušava pobiti Lezbijino odbijanje, pa joj govori da se ne obazire na bilo kakva govorkanja. Isto se može zaključiti i iz narednih stihova, pa pjesnik ponovno poseže za nagovaranjem, u kojem sada upotrebljava motiv prolaznosti vremena. Pomoću antiteze objašnjava da je prirodni ciklus vječan dok je ljudski život ograničen pa je stoga ovo još jedan razlog za uživanje s Lezbijom. Stoga Katul, izraz *soles occidere et redire*, koji upućuje na vječnost prirodnog ciklusa suprotstavlja izrazima koji upućuju na kratkotrajnost života: *semel, occidit, brevis lux*, te perifrastičnoj konjugaciji pasivnoj „nox est perpetua una dormienda.”⁶⁴

Nakon nagovaranja u zadnjem dijelu pjesme pjesnik prelazi na glavni motiv izmjenjivanja poljubaca, koje je naglašeno do kraja pjesme. Kako bi naglasio ljubavno uživanje, pjesnik pomalo pretjeruje, a to postiže opetovanim ponavljanjem veznika *deinde*, kojemu prethodi glagol *da* u imperativu, a također i izmjenjivanjem brojeva *milia i centum* koji dovode do kulminacije na kraju pjesme. Katul i Lezbija izmjenjuju poljupce sve dok ih ne bude toliko da ih zajedno neće moći prebrojati. Također, ovdje je motiv ljubavnog uživanja još jednom stavljen u konflikt s onima koji zagovaraju stare moralne vrijednosti, a koji su opisani pridjevom negativne konotacije – *malus*. Budući da je nepoznat broj njihovih poljubaca, ti zli ljudi im neće moći zavidjeti te će Katul na taj način moći očuvati njihovu vezu od zavidnih govorkanja.⁶⁵ Katul dakle ljubav doista izražava strastveno, te se ne obazire na nikakva govorkanja niti dopušta da mu ona unište vezu.

Za razliku od Katula, Horacije ljubavni zanos opisuje kroz motiv iskušenja, pa će se vidjeti kako ga obuzimaju bogovi požude, Venera, Dioniz i Licentija, koji ga tjeraju da se vrati staroj Gliceru. Kako bi bio vjeran svome načelu *aurea mediocritas*, pjesnik se pokušava oduprijeti njihovim čarima, koji ga pozivaju na tjelesne užitke, što se može vidjeti u sljedećoj pjesmi:

„Mater saeva Cupidinum⁶⁶
Thebanaeque iubet me Semelae puer⁶⁷
et lasciva Licentia⁶⁸

---

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Usp. Fredricksmeier, 1970: 438–439. Cat. Carm. V. 6. Prijevod: Mi trebamo prespavati vječnu noć.

⁶⁵ Usp. Fredricksmeier, 1970: 441–442.

⁶⁶ Misli se na Veneru, Kupidovu majku, koja je poznata kao božica ljubavi, dražesti i uživanja. U Staroj Grčkoj je to bila Afroditu (Divković [1900] 2006: s. v. *venus; Venus; venerius*; <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=64245> (Pristupljeno: 2. 5. 2020.)).

⁶⁷ Bog Dioniz, Bakho, antički bog plodnosti, uživanja, opojnosti i vina (Šonje, 2015: 38; Divković: [1900] 2006 s. v. *Dyonisus*; <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=15294> (Pristupljeno: 2. 5. 2020.)).

je i vragolasta – *grata protervitas*. *Protervitas* znači i bestidnost,⁷⁶ ali Horacije izraz ublažava pridjevom *grata* pa je Glicera zapravo simpatično zavodljiva. Potom se pjesnik ponovno vraća na motiv Venere koja je napustila svoje rodno mjesto Cipar te ga je zaposjela, pa mu ne da pisati stihove o narodima Skita i Parta.⁷⁷ Kako bi je umirio, Horacije joj prinosi žrtvu.

Horacije samu ljubav često doživljava kao neprijatelja, koji ga odvodi s pravoga puta. Ovdje je ljubav *Venus*, kako smo već rekli, stavljena paralelno s bogovima tjelesnih uživanja, Dioniza i Licentiju, pa je prema tome shvaćena kao senzualno uživanje. Stoga je razumljivo da ih Horacije odbija, odnosno odbija senzualnost, jer je shvaća kao porok, što je usko vezano s epikurskom tradicijom, čije je glavno načelo *autarhija*, odnosno oslobođenje od straha i iskušenja.⁷⁸

Iz ove pjesme se može vidjeti kako se Horacije u fazi ljubavnog zanosu ipak pokušava suzdržati od ljubavnog iskušenja, koje je uz Veneru još predstavljeno i u obliku Dioniza i Licentije te u konačnici i same Glicere, koji svojim čarima tjeraju pjesnika na pogrešan put. Iz svega ovoga se može zaključiti da se u pjesmi jasno odražava i moralni stav pjesnika, koji se unatoč ljubavnom zanosu, želi oduprijeti tim iskušenjima, što je posebno vidljivo u zadnjim stihovima kada Horacije putem obreda želi umiriti bogove da ga vrate na pravi put.

4.1.2. Motiv ženske ljepote

Kod Katula je motiv ženske ljepote zastupljen u stihovima u kojima opisuje Lezbijinu vanjsku ljepotu i ženstvenost, ali i njezin karakter te ponašanje u društvu. Stoga je sljedeća pjesma primjer kako Katul u ljubavnome zanosu opisuje Lezbiju:

„*Quintia formosa est multis, mihi candida, longa,
Recta est. Haec ego singula confiteor,
Totum illud „formosa“ nego: nam nulla venustas,
Nulla in tam magno est corpore mica salis.
Lesbia formosa est, quae cum pulcherrima tota est,*   5
Tum omnibus una omnis subripuit Veneres.“⁷⁹

(Kvincija je mnogima lijepa. Meni je divna, visoka,/ prava. Ja sve ovo pojedinačno priznajem. /U cijelosti ono lijepa negiram: naime nijedna dražest,/ nijedno, u tako velikom tijelu zrno soli. / Lezbija je lijepa, koja, jer je cijela doista prekrasna /ukrala je svim ženama sve dražesti.)

⁷⁶ Vidi Divković [1900] 2006: s. v. *protervitas*.

⁷⁷ Ovo je čest motiv koji Horacije spominje u svojim pjesmama (Šonje, 2015: 4).

⁷⁸ Conte, 1987: 241.

⁷⁹ Cat. Carm. LXXXVI.

mire sagacis falleret hospites
discrimen obscurum solutis
crinibus ambiguoque voltu.“⁸⁵

(Još nije jaka nositi jaram podloživši/ vrat, niti izjednačiti službene dužnosti supruga/ niti podnijeti težinu bika koji juri na užitke; / tvoja djevojka želi oko zelenih polja, sada rijekama tešku/ da ublaži vrućinu, sada u mokrome ludovati vrbiku/ od srca se raduje. Odbaci želju / za nezrelim grožđem: već će tebi plavetne razlikovati jesen grozdove/ razne ljubičastom bojom./ Već će te slijediti (bježi naime oštra dob i njoj nadodaje godine / koje je tebi uzela), već će smionog/ čela tražiti Lalaga muža/ draga, koliko nije hitra Floja, / nije Klorida blijedog ramena tako sjajna/ kao čist mjesec na noćnom moru što sjaji/ ili knidski Giges/ kojega da umetneš u kor djevojaka,/ izvanredno bi prevarila oštroumne strance/ neznatna razlika sa puštenim/ vlasima i sumnjivim licem.)

U uvodnome dijelu pjesnik spominje kako se zaljubio u Lalagu, koja je toliko mlada da ne uspijeva izjednačiti službene dužnosti s mužem niti podići jaram. Srce joj žudi za zelenim livadama, rijekama i vrbicama. Štoviše, da bi naglasio da se radi o mladoj djevojci Horacije za Lalagu koristi pojam *iuvenca* – junica. Isto tako, on ne misli samo na njezinu fizičku mladost, već također i na mentalnu nespremnost da bi djevojka obavljala muževe zahtjeve te je ona i dalje sklona mladenačkom provođenju s mladićima što vidimo u izrazima *ludere, praegestentis*.⁸⁶ Potom pjesnik prelazi na motiv prolaznosti vremena te sam sebi savjetuje da obuzda želju za nezrelim grožđem i tješi se da će ga Lalaga kasnije potražiti. Ovdje također koristi metaforu za prolaznost vremena, pa će Lalaga njega htjeti kad nitko drugi nju ne bude htio. Stoga, iako govori o zaljubljenosti, vidimo kako je Horacije suzdržan u njezinu iskazivanju, štoviše istim se motivom služi i u kritiziranju svojih odabranica, kao što će se vidjeti i u sljedećem poglavlju. Isto tako, u njezinu opisivanju dodaje izraz *proterva fronte* – smiona čela. Međutim na čelu su također vidljive bore, pa se može naslutiti da će i ona, unatoč svojoj starosti, biti sklona ljubavnim užicima. Isto tako, *inmitis uva*, polako postaje *lividus racemus*, odnosno nezrelo grožđe prelazi u plavkasti grozd, koji još nije sasvim zreo *purpureo colore*.⁸⁷ Na kraju pjesme, pjesnik uspoređuje Lalagu s drugim ženama s kojima je ljubovao, Folojom i Hloridom, te s mladićem Gigesom, čija se ljepota ne može usporediti s Lalaginom, što je vidljivo u izrazima *fugax* i *albo umero* te u zadnjim stihovima, gdje ga se radi svoje puštene kose ne može na prvi pogled prepoznati među djevojkama. Lalaga je pak kao mjesec što sjaji na moru po noći te je isto takvo njezino čelo – *proterva fronte*. Dakle za njega je Lalaga najljepša od sviju djevojaka.⁸⁸

⁸⁵ Hor. Carm. II. 5. Aluzija na Ahileja kojega je Tetida sakrila na otok Skir među djevojke kako bi izbjegao rat (Šonje, 2015: 65).

⁸⁶ Dostupno na: <https://www.uq.edu.au/hprcflex/lt2270/poecom3.htm> (Pristupljeno 20. 4. 2020.).

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ Hor. Carm. II.5. 26–27.

4.1.3. Motiv vjernosti i obećanja vječne ljubavi

Zadnji motiv koji predstavlja ljubavni zanos kod Katula jest obvezivanje na ljubav što se može vidjeti u sljedećem epigramu:

„Iucundum, mea vita, mihi proponis amorem
hunc nostrum inter nos perpetuumque fore
di magni, facite ut vere promittere possit
atque id sincere dicat et ex animo,
ut liceat nobis tota perducere vita
aeternum hoc sanctae foedus amicitiae.“⁸⁹ 5

(Ugodnu, moja draga, meni obećaješ ljubav/ da će ona biti naša među nama i vječna/ o svevišnji bogovi, učinite da doista može obećati/ i iskreno reći i iz duše,/ da nama bude dopušteno izdržati cijeli život/ ovaj vječni savez svetoga prijateljstva.)

Ovaj je epigram primjer kako Katul ozbiljno shvaća vezu s Lezbijom pa je želi obvezati na vječnu ljubav. U tom kontekstu on uvodi motive *perpetuus, di magni, vere, promittere, sincere, ex animo, tota perducere vita*, te naposljetku u zadnjem stihu „aeternum hoc sanctae foedus amicitiae.“ Pjesma se inače nalazi među epigramima u kojima preteže tematika Katulova razočaranja u ljubavi, a osim toga iz pjesme se može naslutiti da se Katul i Lezbija već neko vrijeme poznaju te da je jednom ili više puta bio prevaren pa bi ova pjesma mogla značiti i njihovo pomirenje.⁹⁰

Katul u epigramima često koristi izraze iz rimskog političkog žargona, a jedan od njih je i *foedus aeternum* koji opisuje motiv obvezivanja na vječnu ljubav.⁹¹ Iz tog se izraza može zaključiti da on želi ozakoniti vezu s Lezbijom, kao što i motivi u ovoj i V. pjesmi upućuju na to da želi s Lezbijom provesti ostatak života.

Isti je motiv predstavljen u Horacijevoj pjesmi III 9, koja je radi svoje savršene kompozicije ujedno nazvana i kraljicom oda:

“Donec gratus eram tibi
nec quisquam potior bracchia candidae
cervici iuvenis dabat,
Persarum vigui rege beatior.”⁹²
'donec non alia magis
arsisti neque erat Lydia post Chloen,⁹³ 5

⁸⁹ Cat. Carm. CIX.

⁹⁰ Robinson, 1889: 489.

⁹¹ Albrecht, 1997: 349.

⁹² Vigeo - krepak, jak, živ biti. (Divković [1900] 2006: s. v. *vigeo*).

perzijskih kraljeva. Istu pojavu vidimo i u idućoj strofi, u kojoj mu na to Lidija uzvraća stihovima „donec non magis alia arsisti”. U ovim se stihovima uočava i nadmetanje time što je glagol *ardeo*, koji asocira na ljubavno izgaranje, intenzivnijeg značenja od izraza *gratus*. Glagolom *ardeo* Lidija predbacuje Horaciju da je i ona bila sretna s njime dok se nije ludo zaljubio u Kloju. Govori da je tada ona bila slavija od rimske Ilije koja je sinonim za Reju Silviju.⁹⁹

U narednim stihovima Horacije i Lidija jedno drugome međusobno priznaju da su oboje nevjerni. Također su i u ovome dijelu pjesme prisutni motivi nevjere i ljubavnog nadmetanja. Tako Horacija drži tračka Kloja što je iskazano pridjevom *regit*, koji ima značenje upravljati, kraljevati. Kako bi potaknuo Lidijinu ljubomoru, Horacije navodi da Kloja zna svirati slatke pjesme na kitari, te je on za nju spreman i umrijeti. Na to Lidija ponovno uzvraća stihovima *bis patiar mori*, čime naglašava da je dvaput spremna umrijeti za Kalaja i time pojačava Horacijevu ljubomoru. Pojmu *regit* suprotstavljen je izraz „me torret face mutua” koji, osim što ima značenje izgaranja od ljubavi, znači i obostranu ljubav. Horacije za svoju dragu upotrebljava izraz *anima* te joj se tako obraća iz dragosti, dok se Lidija koristi izrazom *puer* te tako implicitno govori da se radi o momku, čime naglašava Horacijevu starost.¹⁰⁰ U zadnjem dijelu pjesme Horacije i Lidija spremni su se vratiti jedno drugome i obvezati se na vječnu ljubav. Horacije napominje da je njihova ljubav toliko jaka da nikada neće puknuti jer je okovana mjedenim jarmom – *iugo aeneo*. Na to mu Lidija također uzvraća iskazima ljubavi.¹⁰¹ U ovoj pjesmi smo dakle vidjeli primjer kako ljubav može biti iskazana i kroz nadmetanje. Iako se oni vole, uočljiva je neprestana želja za dokazivanjem čak i u zadnjem dijelu pjesme gdje oboje ponovno međusobno iskazuju ljubav.

Dok Katul u svojim pjesmama slavi ljubav, Horacije je veoma suzdržan u njezinu iskazivanju. Razlozi za to su njegovo poznato načelo *aurea mediocritas* koje govori o umjerenosti na svim poljima života. Osim toga, Horacije zna da su sve to prolazni užici, dok Katul raznim sredstvima želi osvojiti Lezbiju i slobodno se predaje ljubavnom uživanju, u kojem s njome želi provesti što više vremena. Nasuprot tome, Horacije smatra ljepotu prolaznom, te mu ona nije od presudne važnosti u intimnoj vezi. S druge pak strane oba pjesnika od svojih odabranica očekuju da im budu vjerne, a Horacije čak, kako bi naglasio vjernost, služi se i motivom nevjere. Na temelju svega prethodno navedenog može se

---

⁹⁹ Giardelli, 1945: 183; Williams, 1969: 75; Šonje, 2015: 106.

¹⁰⁰ Usp. Giardelli, 1945: 183–184; Williams, 1969: 75–76.

¹⁰¹ Giardelli, 1945: 185; Williams, 1969: 76.

zaključiti da, kada se radi o ljubavnom zanosu, doživljaj ljubavi kod ove dvojice pjesnika je drugačiji, osim kada je u pitanju vjernost koju očekuju od svojih odabranica: Katul naime izražava pravu zanesenost, dok Horacije svoje osjećaje iskazuje prilično suzdržano.

4.2. Ljubomora

Nakon motiva ljubavnog zanosu, pokazat će se na koji način pjesnici iskazuju ljubomoru koja se manifestira kroz motiv fizičkog izgaranja, kritiziranja žena i zavođenja drugih mladića.

4.2.1. Motiv fizičkog izgaranja

Katulova LI. pjesma navest će se kao prvi primjer u kojem se provlači motiv izgaranja, no u pjesmi se isprepliću i motivi koji se odnose na ljubavni zanos:¹⁰²

„Ille mi par esse deo videtur, ille, si fas est, superare divos qui sedens adversus identidem te spectat et audit dulce ridentem, misero quod omnis eripit sensus mihi: nam simul te, Lesbia, adspexi, nihil est super mi deest v. 1	5
lingua sed torpet, tenuis sub artus flamma demanat, sonitu suoapte tintinant aures, gemina teguntur lumina nocte. otium, Catulle, tibi molestum est: otio exsultas nimiumque gestis. otium et reges prius et beatas perdidit urbes.“ ¹⁰³	10 15

(Onaj mi se čini jednak bogu/ onaj, ako je pravo, premašuje bogove, / koji sjedi nasuprot stalno tebe/ gleda i sluša/ kako se slatko smiješ, što meni jednom/ ukrade sva osjetila; naime čim sam tebe,/ Lezbijo, ugledao, nemam više glasa u ustima/ nego mi se jezik ukoči, pod mojim udovima nježni/ se potkrada plamen, svojstvenim zvukom/ uši odzvanjaju, u dvostrukoj se noći /sklapaju oči. Dokolica, Katule, tebi je dosadna, u njoj se zanosiš i previše čezneš./ dokolica je i prije kraljeve i bogate/ uništavala gradove.)

Prije same analize treba reći da je ovo zapravo prijevod Sappine pjesme, u kojoj je zadnja strofa naknadno nadodana.¹⁰⁴ Pretpostavlja se da je i zato pisana u sappičkoj strofi.¹⁰⁵ Prvo što

---

¹⁰² Albrecht, 1997: 336.

¹⁰³ Cat. Carm. LI.

¹⁰⁴ Usp. Robinson, 1889: 175–176.

¹⁰⁵ Rankin, 1976: 8.

možemo uočiti u ovoj pjesmi jest da je glavni motiv Katulova fizičkog izgaranja ljubomora na onoga, tko je u Lezbijinoj prisutnosti. Zanimljivo je da ovdje Katul upotrebljava pokaznu zamjenicu *ille*, tako da je on zapravo promatrač, te misli na konkretnu osobu na koju je ljubomoran, međutim nije ju imenovao.¹⁰⁶ Također je vidljivo da Katul ovdje opisuje ne samo Lezbijinu fizičku ljepotu već i ljepotu njezina ponašanja i karaktera, što postiže izrazom *dulce ridentem*.¹⁰⁷ Katul je dakle ljubomoran na onoga koji sjedi nasuprot Lezbije, što je vidljivo u opisu gdje ga prikazuje ravnim ili višim od bogova, a njegova je ljubomora tolika da na nekim mjestima doseže i patnju koja je iskazana izrazom *misero mihi*.¹⁰⁸ Osim toga, motiv fizičkog izgaranja uočljiv je također u izrazima koji se nižu u ostatku pjesme: *lingua torpet, flamma demanat, tintinant aures te lumina teguntur*. Drugim riječima, čim Katul ugleda Lezbiju, njemu se ukoči jezik, pod udovima mu se potkrada lagani plam, odzvanjaju mu uši i sklapaju mu se oči. On dakle doživljava nesvjesticu u Lezbijinoj prisutnosti.¹⁰⁹

Katul u ovoj pjesmi ne izražava samo fizičku već i duhovnu privrženost, koja je u ovom slučaju izražena ljubomorom, a premda spomenuti motivi upućuju na žudnju i strast prema Lezbiji, oni se mogu interpretirati i kao Katulovi unutarnji osjećaji koji se javljaju prilikom ljubomore pa možemo zaključiti da je Katul zapravo i u ljubomori veoma direktan i osjetljiv kada se radi o izražavanju osjećaja.

Motiv fizičkog izgaranja vidljiv je i kod Horacija kada opisuje svoju ljubomoru izazvanu Lidijinom nevjerom, što prikazuju sljedeći stihovi:

„Cum tu, Lydia, Telephi cervicem roseam, cerea Telephi laudas brachia, vae, meum fervens difficili bile tumet iecur. tum nec mens mihi nec color	5
certa sede manet, umor et in genas furtim labitur arguens, quam lentis penitus macerer ignibus. uror, seu tibi candidos turparunt umeros inmodicae mero	10
rixae sive puer furens inpressit memorem dente labris notam. non, si me satis audias, speres perpetuum dulcia barbare laedentem oscula, quae Venus	15
quinta parte sui nectaris imbuat. felices ter et amplius quos inrupta tenet copula nec malis	

¹⁰⁶ Usp. Finamore, 1984: 12–14.

¹⁰⁷ Rankin, 1976: 9.

¹⁰⁸ Finamore, 1984: 14.

¹⁰⁹ Finamore, 1984: 16.

(Kada ti, Lidijo, Telefa / rumeni vrat, Telefa gipke kao vosak /ruke pohvaljuješ, jao, moja/ goruća jetra otiče teškom žuči. / Tada niti um niti boja/ ostaju na istome mjestu i potajno suze kližu na obraze/ prikazujući kako ginem laganim žarom ljubavi./ Gorim, bilo da tebi bijela/ nagrde ramena neumjerene u vinu / svađe, bilo da pomamni dječak/ otisne zubima vidljiv podsjetnik na usnama./ Ne bi, da me dovoljno slušaš,/ vječno se nadala onome koji ti ranjava divljački / slatke usne, koje je Venera/ jednom petinom svojega nektara natopila. Sretni su tri i više puta/ oni koje drži neprekinut vez / niti se ljubav raskinuta zlim svađama / razrješava prije sudnjeg dana.)

Ova pjesma govori o Horacijevoj ljubomori prouzrokovanoj zaljubljenošću Lidije i Telefa. Pjesma započinje njegovim kritiziranjem gdje Lidiji govori da mu jetra otječe od žuči kada god vidi da ona hvali Telefove ruke i vrat. Također možemo uočiti da je u ovoj odi prikaz ljubomore postignut povišenim tonom, koji Horacije upotrebljava kada kudi Lidiju.¹¹¹ Kako bi ga izrazio, upotrebljava usklik *vae!* – jao!, te ga ponovno postiže uzastopnim ponavljanjem Telefova imena u prvoj strofi, pa se tako gotovo može osjetiti i nevjerica radi Lidijina odabira ljubavnika. Uz to, povišen ton se također manifestira uporabom usklika *tu Lydia* u prvom stihu, a izrazima *cervicem roseam* i *cerea brachia* možemo naslutiti da Horacije umanjuje Telefovom muškost. Slična misao se spominje upotrebom izraza *puer* u narednim stihovima.¹¹²

Glavni motiv pjesnikove ljubomore je fizičko izgaranje, koje je vidljivo u raznim opisima fizičkih promjena, primjerice izmjenom boje na licu, suzama koje potajno kližu niz obraze, čime pjesnik zapravo odaje da je zaljubljen „macerer lentis ignibus”. Motiv ljubomore kulminira glagolom *uror*, kada Horacije vidi da joj Telef – *furens puer*, ostavlja vidljiv trag na usnama. Na kraju Horacije prelazi na glavnu misao pjesme kada navodi da su najsretniji oni koji su svoju ljubav ovjenčali brakom i koja se ne može prekinuti do sudnjeg dana što vidimo u izrazima *irrupta copula* i *suprema die*. Kao što smo mogli vidjeti, isti motiv Horacije koristi i u ljubavnom zanosu u odi III 9, gdje upotrebljava izraz *iugo aeneo*.

4.2.2. Motiv kritiziranja

Motiv ljubomore često je u pjesmama iskazan pjesnikovim kritiziranjem radi Lezbijine nevjere, koje je ostvareno mnogim pogrđnim izrazima. To potkrepljuje pjesma u nastavku, inače napisana u sapfičkoj strofi:

---

¹¹⁰ Hor. Carm. I. 13.

¹¹¹ Dostupno na: <https://www.uq.edu.au/hprcflex/lt2270/poecom3.htm> (Pristupljeno 20. 4. 2020.).

¹¹² Ibid.

„Furi et Aureli, comites Catulli,
 sive in extremos penetrabit Indos,
 litus ut longe resonante Eoa
 tunditur unda,
 sive in Hyrcanos¹¹³ Arabasve molles,¹¹⁴ 5
 seu Sacas¹¹⁵ sagittiferosve Parthos,¹¹⁶
 sive quae septemgeminus colorat
 aequora Nilus,
 sive trans altas gradietur Alpes
 Caesaris visens monumenta magni, 10
 Gallicum Rhenum, horribile aequor, ulti-
 mosque Britannos,
 omnia haec, quaecumque feret voluntas
 caelitum, temptare simul parati,
 pauca nuntiate meae puellae 15
 non bona dicta.
 cum suis vivat valeatque moechis,
 quos simul complexa tenet trecentos,
 nullum amans vere, sed identidem omnium
 ilia rumpens; 20
 nec meum respectet, ut ante, amorem,
 qui illius culpa cecidit velut prati
 ultimi flos, praetereunte postquam
 tactus aratro est.¹¹⁷

(Furije i Aurelije, Katulovi sljebenici, / bilo da on prodre u daleku Indiju/ gdje obala odzvanja nadaleko zvučnim/ istočnim valom,/ bilo u Hirkaniju ili mekanu Arabiju,/ ili do Parta koji nose strijele/ ili do pučina koje boji /Nil utječući sa sedam grana / bilo da se uspinje preko velikih Alpa,/ gledajući spomenike velikog Cezara,/ galsku Rajnu, strašnu rijeku,/ i daleku Britaniju,/ sve ovo, gdje god nosi volja bogova,/ zajedno spremni iskušati/ malo objavite mojoj djevojci/ ne lijepih riječi./ Neka živi sa svojim mekušcima i neka joj je zdravo / njoj, koje zajedno, prigrlivši ih, drži tristo,/ nijednoga ne voleći zaista, već iznova svih njih /uništavajući prepone;/ i neka se ne osvrće, kao prije, na moju ljubav/ koja je njezinom krivnjom pala na livade/ rub kao cvijet, naposljetku plugom koji je mimo /prolazio dotaknut.)

Glavna je tema ove pjesme Lezbijina nevjera, koja u pjesniku pobuđuje prijezir i navodi ga da kritizira. Nevjera je dodatno naglašena upotrebom suprotnog motiva vjernosti, koji se javlja u prvom dijelu pjesme. Tako se Katul obraća svojim vjernim pratiocima Furiju i Aureliju koji su ga spremni slijediti na udaljena mjesta u što nas uvodi uzastopnim nizanjem veznika *sive* u drugoj strofi.¹¹⁸ Oni su toliko vjerni da su ga spremni pratiti u daleku Indiju, Hirkaniju i Arabiju, pa sve do Parta, zatim preko pučina Nila pa potom preko Alpa i galske rijeke Rone do daleke Britanije.¹¹⁹ Osim toga, Katul pohvaljuje njihovu vjernost time što ih naziva svojim pratiocima, što je iskazano usklikom *comites Catulli*, te time što navodi da su oboje spremni

¹¹³ Hirkanci - stanovnici zemlje Hyrcania, perzijske provincije uz Kaspijsko jezero, nazvanog mare Hyrcanum (Divković [1900] 2006 s. v. *Hyrcani*).

¹¹⁴ Misli se na arapske protivnike koji su blagi (Kinsey, 1965: 142).

¹¹⁵ Sacae - nomadi u sjevernoj Aziji (Divković [1900] 2006 s. v. *Sacae*).

¹¹⁶ Parti - vojnički narod u unutarnjoj Aziji, u sjevernoj Perziji, vrsni konjanici i strijelci (Divković [1900] 2006: *Parthi*).

¹¹⁷ Cat. Carm. XI.

¹¹⁸ Usp. Kinsey, 1965: 539–531; Robinson, 1889: 40–44.

¹¹⁹ Više o mjestima koje Katul spominje u pjesmi vidi u Kinsey, 1965: 539–542.

sve iskušati za Katula u stihovima : „omnia haec (...) simul temptare parati.” Na kraju pjesme motiv nevjere iskazan je kritiziranjem i pogrđnim izrazima koji su upućeni Lezbiji, primjerice *non bona dicta, moechis, ilia rumpens*, gdje su *moechis* mekušci a *ilia* prepone. Katul dakle poručuje Lezbiji neka živi sa svojim preljubnicima kojih je mnogo, a nijednoga ne voli iskreno. Isto tako, stavljajući glagole *vivo* i *valeo* u jusivni konjunktiv postiže da, tko god čita ovu poruku, može osjetiti da je Katul zasićen njezinom nevjerom te da konačno želi nastaviti život bez nje. Na kraju, u zadnjem dijelu pjesme on svoju misao zaključuje stihom u kojem Lezbiji oštro izjavljuje da ne postoji nada da će njih dvoje ikad ponovno biti zajedno. Također koristi jusivni konjunktiv što je vidljivo u izrazu *respectet*, ali povrijeđen njezinom nevjerom, koja je u zadnjoj strofi iskazana pojmom *culpa illius*, Katul sažima svoje misli u dosta hladnijem tonu koji prelazi u bol i razočaranje te okrivljuje Lezbiju za propast njihove veze.

Iako obiluje pogrđnim izrazima, neki autori smatraju da se ova pjesma ne može smatrati konačnim prekidom veze Katula i Lezbije. U prilog ovoj tvrdnji navode činjenicu da već spomenuti raspored pjesama nije u skladu s kronološkim redoslijedom. U tu svrhu je dovoljno spomenuti epigrame primjerice XCII, LXXXV, te LXXXII u kojem se Lezbija obraća pogrđnim riječima Katulu pred mužem kao znak zaljubljenosti.¹²⁰ Isto tako, u epigramima možemo pronaći i neke pjesme koje sadržavaju istodobne izljeve ljubavi i ljubomore: „Odi et amo.”¹²¹

Motiv kritiziranja je vidljiv i u Horacijevoj odi I 25, koja je upućena Lidiji:

„Parcius iunctas quatiunt fenestras iactibus crebris iuvenes protervi nec tibi somnos adimunt amatque ianua limen, quae prius multum facilis movebat cardines. audis minus et minus iam: “me tuo longas pereunte noctes, Lydia, dormis?” invicem moechos anus arrogantis flebis in solo levis angiportu Thracio bacchante magis sub inter ¹²² lunia vento, cum tibi flagrans amor et libido, quae solet matres furiare equorum, saeviet circa iecur ulcerosum non sine questu, laeta quod pubes hedera virenti gaudeat pulla magis atque myrto, aridas frondes hiemis sodali	5 10 15
---	-----------------------------------

¹²⁰ Kinsey, 1965: 543.

¹²¹ Cat. Carm. LXXXV.1. Prijevod: Mrzim i volim.

¹²² Thracius - sjeveroistočni vjetar (Divković, [1900]: 2006: s. v. *Thracius*).

(Sve rjeđe tresu sklopljene prozore/ mnogobrojnim udarcima žestoki mladići/ niti tebi otimaju snove i vole/ vrata prag,/ koja su prije mnogo lakše pomicala/ šarke. Već čuješ manje i manje:/ ‘dok ja umirem u dugoj noći radi tebe/ ti, Lidijo, spavaš?’ Kao bijedna starica ćeš za promjenu žaliti / zbog drskih preljubnika u samotnom kutku/ dok trački vjetar tutnja za mladoga mjeseca,/ kada će tebi goruća ljubav i nagon,/ koja običava razbjesnjeti konjanika majke,/ bjesnjeti oko otečene jetre/ ne bez žaljenja,/ što se sretna mladost zelenom bršljanu/ raduje više nego tamnoj mirti/ i također suhe listove zimskom drugu / Euru dodjeljuje.)

Oda I 25 pisana je u sapfičkoj strofi i predstavlja Horacijev odgovor Lidiji potaknut njezinim odbijanjem.¹²⁴ Pjesma je puna kritiziranja pa tako u početku Horacije govori da Lidiji sve rjeđe mladići lupaju o prozor i da joj škripanjem vrata ne krađu san. Kako bi dodatno naglasio ovu misao, koristi se nizanjem priloga *minus* što odaje lagani dojam napetosti koji se također može poistovjetiti s kazaljkom na satu koja udara u ritmu i nepovratno odnosi vrijeme, baš kao i Lidiji. Isti taj dojam pojačan je jedanaestercem: „minus et minus iam”. Osim što Horacije Lidiju kritizira kako stari, možemo vidjeti i kako su kritike upućene i na račun njezina morala pa je pita spava li pored tolikih mladića, dok on umire u dugoj noći misleći na nju. Isto tako, mladiće opisuje pridjevom *protervus* – drzak, bestidan. Istim pridjevom opisuje i Gliceru u odi I 19, no dok je ona simpatično zavodljiva, mladići u ovoj odi su bestidni te imaju konotaciju nezrelih likova, koji samo žude za tjelesnim užicima.¹²⁵

Zatim slijedi obrat pjesme kojeg uvodi prilog *invicem*, što bi se moglo shvatiti kao obrtanje sreće, odnosno u Lidijinu slučaju nepovoljnih okolnosti. Ona će kao bijedna starica *levis annus* žaliti zbog drskih preljubnika u samotnome kutku, dok puše trački vjetar *Thracio bacchante*. Ovdje treba spomenuti i da pridjev *levis* zapravo znači ‘lagan, neznatan’, pa kada zapuše vjetar, Lidija će kao starica biti otpuhnuta kao uvelo lišće u jesen. Isto tako, sve će se to zbivati za mlada mjeseca *interlunia*, kada se mjesec ne vidi, što znači tmurnu noć. Sve to ukazuje na očaj koji će Lidija proživljavati kada ostari.¹²⁶

Nadalje, Horacije se ponovno služi istim motivima kao u odi I 13, a to su *flagrans amor et libido, iecur ulcerosum* pa možemo vidjeti kako sada Lidija na isti način pati zbog istih problema te joj užegla ljubav i strast izgaraju jetra. Horacije ponovno naglašava njezinu bespomoćnost u odnosu na vrijeme koje je čini starom pa je sada opisuje kao *arida frons* – suhi list i *pulla myrtho* – tamna mirta, u odnosu na *virens haedera* – zeleni bršljan. Lidija će dakle biti za duge zime otpuhana kao suhi list na vjetru *sodalis Euro*, dok će se mladići dalje

¹²³ Hor. Carm. I. 25. Eurus - jugoistočni vjetar (Divković [1900]: 2006: s.v. *Eurus*).

¹²⁴ Ovo nije ista Lidija kao u Odi III 9. Smatra se da bi to možda mogla biti ista djevojka koja se spominje u odi I 8 (Šonje, 2015: 44).

¹²⁵ Catlow, 1976: 815; Johnson, 2004: 117.

¹²⁶ Catlow, 1976: 816; Johnson, 2004: 120–122.

vidljiva u stihu „per omnes te deos oro.”¹³⁴ Osim toga, na Lidijino zavođenje ukazuje i izraz *properes amando perdere*, kojime ona ima štetan učinak na Sibarisa tako što ga uništava ljubavlju.¹³⁵ Nakon svega toga, Horacije i dalje indirektno postavlja pitanja Lidiji navodeći sva djela koja Sibaris više ne radi, a prije je radio. Tako je ispituje zašto Sibaris izbjegava Marsovo polje, zašto više ne jaše na konjima među svojim drugovima te zašto se boji dotaknuti plavi Tiber. Osim toga, ne maže se više uljem prije bitke te izbjegava poći u bitku baš kao i Ahilej, kojega je Tetida sakrila da bi izbjegao poći u trojanski rat.¹³⁶ Dakle, Sibaris je prije zavođenja obavljao sve dužnosti koje su mu bile namijenjene, a sada je potpuno blokiran njezinim čarima. Sve to upućuje na činjenicu da Horacije u ovoj pjesmi indirektno izražava ljubomoru jer je Lidija posvetila pažnju Sibarisu.

Na temelju prikazanih motiva o ljubomori, izdvojit će se neke sličnosti i razlike u Katulovim i Horacijevim pjesmama. U prikazima fizičkog izgaranja, nevjera njihovih odabranica pobuđuje slične osjećaje kod oba pjesnika; tako Horaciju izgara jetra od žuči te mu se mijenja boja na licu, suze mu klize niz obraze te izgara ljubavnim plamom. Slični se izrazi javljaju i kod Katula: izostaju mu riječi, jezik mu se koči i potkrada mu se plamen, a uz to mu odzvanjaju uši i sklapaju oči. Kod motiva kritiziranja oba pisca svojim odabranicama upućuju riječi pune prezira, međutim Katul to radi tako što osuđuje Lezbijino promiskuitetno ponašanje, dok Horacije ističe prolaznost vremena koja neće mimoći niti lijepu Lidiju. Katulov prijezir na kraju pjesme prelazi u lagano razočaranje, dok se kod Horacija ne uočava izrazita povrijeđenost radi Lidijina ponašanja. Na kraju, kod motiva zavođenja drugih mladića, oba pisca vidno iskazuju ljubomoru, samo što je Katul usmjerava prema svojim rivalima, a Horacije kudi Lidiju radi njezina ponašanja.

4.3. Ljubavna bol i razočaranje

Motivi ljubavne boli i razočaranja prikazat će se u pjesmama u kojima Katul i Horacije opisuju svoje osjećaje nakon što povrijeđeni izlaze iz faze ljubavnog zanosa te preko ljubomore i razočarenja dožive ljubavnu bol. Ta posljednja faza u intimnom odnosu razmotrit će se u kontekstu nekoliko motiva: motiv neuzvraćene ljubavi, motiv naivnosti i lažnog obećanja te motiv odricanja od ljubavi.

---

¹³⁴ Giardelli, 1945: 49.

¹³⁵ Ibid.

¹³⁶ Giardelli, 1945: 50.

4.3.1. Motiv neuzvrćene ljubavi

Prva pjesma, koja će se u nastavku analizirati u kontekstu neuzvrćene ljubavi, ujedno je i najpoznatija Katulova pjesma koja govori o ljubavnom razočaranju i neki autori smatraju da je pisana poslije svađe između Katula i Lezbije: ¹³⁷

„Miser Catulle, desinas ineptire,
et quod vides perisse perditum ducas.
fulsere quondam candidi tibi soles,
cum ventitabas quo puella ducebat
amata nobis quantum amabitur nulla. 5
ibi illa multa tum iocosa fiebant,¹³⁸
quae tu volebas nec puella nolebat.
fulsere vere candidi tibi soles.
nunc iam illa non vult: tu quoque, impotens, noli,
nec quae fugit sectare, nec miser vive, 10
sed obstinata mente perfer, obdura.
vale, puella! iam Catullus obdurat,
nec te requiret nec rogabit invitam:
at tu dolebis, cum rogaberis nulla.
scelestas, vae te! quae tibi manet vita! 15
quis nunc te adibit? cui videberis bella?
quem nunc amabis? cuius esse diceris?
quem basiabis? cui labella mordebis?
at tu, Catulle, destinatus obdura.“¹³⁹

(‘Jadni Katule, prestani ludjeti,/ i što vidiš da je nestalo smatraj izgubljenim/ nekada je tebi sjalo blistavo sunce/ kada si dolazio gdje je djevojka vodila,/ voljena nama koliko nijedna nije bila voljena./ Ondje su se tada događale mnoge radosti/ koje si ti želio, a i djevojka je htjela./ Sjalo je tebi doista blistavo sunce./ Sada već ona ne želi: ti također nemoćan nemoj htjeti,/ niti nemoj slijediti onu koja bježi, niti nemoj živjeti jadan, / nego odlučnog uma podnesi, izdrži./ Zdravo djevojko! Već će Katul izdržati,/ niti će te ponovno tražiti niti pitati protiv volje:/ a ti ćeš žaliti kada od nikog ne budeš pitana./ Prijestupnice, jao tebi. Kakav tebi život preostaje?/ Tko će te sada pohoditi? Tko će te smatrati lijepom?/ Koga ćeš sada voljeti? Kome ćeš sada pripadati?/ Koga ćeš ljubiti? Kome ćeš gristi usne?/ A ti, Katule, uporan izdrži.’)

Pjesma je pisana u holijambu. Zanimljivo je da na mjestu imperativa Katul ovdje koristi jusivni konjunktiv iako se obraća samome sebi, a koji se koristi u formalnijim prilikama, pa se zato ovdje doima pomalo egoističnim.¹⁴⁰ Također, posebnost toga što se Katul obraća sebi može se shvatiti kao dijalog između razumnog pjesnika i zaljubljenog pjesnika.¹⁴¹ Tako se glas razuma pjesnika može uočiti već na početku kada se Katul obraća samome sebi, gdje ujedno uvodi i glavnu misao pjesme da se prestane sramotiti (*ineptus*) i da smatra izgubljenim ono što je nestalo. Zatim prelazi na digresiju u kojoj se vraća u prošlost gdje iskazuje kako je

¹³⁷ Robinson, 1889: 25.

¹³⁸ Misli se na ljubavne užitke - *Res venerea* (Robinson, 1889: 26).

¹³⁹ Cat. Carm. VIII.

¹⁴⁰ Robinson, 1889: 25–26.

¹⁴¹ Rowland and Catullus, 1966: 17.

provodio lijepo vrijeme s Lezbijom. Termin *candidi soles*, ukazuje da se zaista radi o jednom dužem periodu vremena. Ovdje vidimo da Katulova racionalnost pomalo prelazi u nostalgiju za lijepim vremenima, a samim time polako dolazi do izražaja i zaljubljeni pjesnik. Također izrazi *fulsere* i *candidus* ukazuju na sretnu ljubav.¹⁴² O njegovoj vezanosti za Lezbiju svjedoči i izraz „cum ventitabas quo puella ducebat”¹⁴³, što znači da ju je pratio gdje god mu je ona naredila. Također, izraz *amata nobis* budući da je u pluralu opet ukazuje na to da glas razuma upravlja pjesnikovim postupcima, a samim time što su oba faktora prisutna vidljivo je da je pjesnik i dalje emocionalno vezan za Lezbiju.¹⁴⁴ Naredni stihovi također upućuju na tugovanje za ljepšim danima, gdje potpuno dolazi do izražaja zaljubljenost pjesnika, a prisjećanje na ljubav zaključeno je ponavljanjem stiha, koji je ujedno i uveo ovu digresiju: „fulsere quondam candidi tibi soles.”¹⁴⁵

Pjesnik se ponovno vraća u stvarnost govoreći kako ga Lezbija više ne želi, što znači i da do njega dopire glas razuma, koji je vidljiv u rečenicama ohrabrenja te izrazima u imperativu *noli, nec quae fugit sectare, nec miser vive*, potom u izrazu *obstinata mente*, te imperativima *perfer* i *obdura* gdje poticanje jasnije dolazi do izražaja.¹⁴⁶ Potom se njegov jad svodi na njegovo kritiziranje Lezbije u kojem iskazuje bol radi toga što neće više biti zajedno. Kritiziranje je vidljivo u izrazima *scelesta, vae*, te nizanjem uzastopnih pitanja. Tako primjerice izraz „qui nunc te adibit”¹⁴⁷ umjesto hvalisanja nad time što Lezbija neće imati poklonike zapravo opisuje Katulovu bol jer neće više biti s njome. Nizanje ovih pitanja upućuje također na strast koju, unatoč prekidu veze, i dalje osjeća prema Lezbiji pa tako žali što neće uživati u njezinoj ljepoti, ni poljupcima, ni ugrizima koji su najveći odraz strasti prema Lezbiji. Na kraju pjesma završava započetom misli gdje sam sebi govori da izdrži, što upućuje na činjenicu da je zaista pogođen prekidom veze s Lezbijom.¹⁴⁸

Katul je dakle zaista povrijeđen Lezbijinim odbijanjem i svim snagama nastoji dalje nastaviti život bez nje. Također, ova je pjesma vjerojatno označila kratkotrajan prekid budući da je Katul toliko nestabilan da se jedva nosi sa njime. Na to upućuju i druge pjesme u Katulovoj zbirci koje odišu intenzivnijim razočaranjem, kao što su XI, koja je u ovome radu

---

¹⁴² Ibid.

¹⁴³ Cat. Carm. VIII. 4. Prijevod: Kada si dolazio gdje je djevojka vodila.

¹⁴⁴ R. L. Rowland and Catullus, 1966: 18.

¹⁴⁵ Cat. Carm. VIII. 3., 7. Prijevod: Nekada je tebi sjalo blistavo sunce.

¹⁴⁶ R. L. Rowland and Catullus, 1966: 18.

¹⁴⁷ Cat. Carm. VIII. 16. Prijevod: Tko će te sada pohoditi?

¹⁴⁸ R. L. Rowland and Catullus, 1966: 19.

prikazana u kontekstu ljubomore, te pjesma LI, koja se smatra najvišim stupnjem pjesnikove povrijeđenosti.¹⁴⁹

Na motiv neuzvraćene ljubavi se može naići i kod Horacija. Riječ je o pjesmi koju je posvetio djevojci Liki, koja odbija njegovu ljubav. Ova je pjesma pisana također tehnikom *paraclausithyron*¹⁵⁰ pa tako možemo zamisliti kako on stoji ispred vrata te zaziva svoju dragu da dođe i izađe, nasuprot odi I 25 gdje se obraća Lidiji te joj govori da njezina vrata sada ne škripe više kao prije:

„Extremum Tanain si biberes, Lyce, ¹⁵¹ saevo nupta viro, me tamen asperas porrectum ante foris obicere incolis plorares Aquilonibus ¹⁵² audis, quo strepitu ianua, quo nemus	5
inter pulcra satum tecta remugiat ventis et positas ut glaciet nives puro numine Iuppiter? ingratam Veneri pone superbiam, ne currente retro funis eat rota:	10
non te Penelopen difficilem procis Tyrrenus genuit parens. ¹⁵³ o quamvis neque te munera nec preces nec tinctus viola pallor amantium nec vir Pieria paelice saucius ¹⁵⁴	15
curvat, supplicibus tuis parcas, nec rigida mollior aesculo nec Mauris animum mitior anguibus: ¹⁵⁵ non hoc semper erit liminis aut aquae caelestis patiens latus. ¹⁵⁶	20

(‘Da piješ, Liko, na krajnjem dijelu Tanaisa, oženjena za bijesnog muža, ipak bi žalila da ja ispred oštarih/ vrata ležim/ izložen došljačkim akvilonskim vjetrovima./ Čuješ li, kojim štropotom vrata, kojim šumski put/ između lijepih zasađen krovova odliježe/ vjetrovima i kako zaleđuje napadali snijeg/ upravljajućom moći Jupiter?/ Odloži Veneri mrsku oholost./ da ne bi vrteće kolo užeta pošlo unatrag:/ nije tebe Penelopu tešku proscima/ stvorio tirenski roditelj./ O premda niti darovi niti molitve/ niti bljedilo ljubavnika obojeno u ljubičasto/ niti muž ranjen inočom pijeriskom/ tebe ne savijaju, one koji te preklinju/ poštedi, niti blaža od krutoga hrasta/ niti lakšega duha od maurskih zmijsa:/ neće uvijek biti praga i nebeske vode trpjeti bok.’)

¹⁴⁹ Robinson, 1889: 25–26.

¹⁵⁰ *Παρακλαυσίθυρον* - pjesma koju momak pjeva djevojci ispred kuće, serenada (Williams, 1969: 78; <https://www.perseus.tufts.edu/hopper/morph?!=παρακλαυσίθυρον&la=greek> (Pristupljeno: 24.4. 2020.)).

¹⁵¹ Tanais je rijeka u Skitiji. Skiti simboliziraju ljude tvrda srca (Divković [1900] 2006: s. v. *Tanais*, također vidi Šonje: 2015: 107). Lika je ovdje potječe od starogrčke riječi vuk, pa je ona zato okrutna (Williams: 1969: 77).

¹⁵² Akvilon je sjeverni vjetar, bura (Divković [1900] 2006: s. v. *aquilo*).

¹⁵³ Tirenci (Etruščani) su bili na glasu po putenosti (Šonje: 2015: 108, Divković [1900] 2006: s. v. *Tyrrheni*. Od tuda i mare Thyrrenum - tirensko more).

¹⁵⁴ Pijerija je pokrajina u Makedoniji. Tesalija je zemlja između Makedonije i Doride s Lokridom (Šonje: 2015: 108; Divković [1900] 2006 s. v. *Pieria*; s. v. *Thessalia*).

¹⁵⁵ Mauri, stanovnici Mauretanijske na sjevernoj obali Afrike (Divković [1900] 2006 s.v. *Mauri*).

¹⁵⁶ Hor. Carm. III. 10.

U ovoj odi pjesnik se obraća Liki koja mu ne uzvraća ljubav, pa joj govori da neće više dugo podnositi njezino odbijanje. Već u početku vidimo kako je ona opisana kao okrutna žena, a potom Horacije skreće pozornost na okruženje u kojem se nalazi. U nastavku pjesme, pjesnik prelazi na glavnu misao, kada govori Liki da odloži oholost koja je Veneri mrska da ne bi kotač od bunara spustio uže na dno. Ovdje aludira na to da će ona doživjeti bolno prizemljenje kada on digne ruke od nje. Ona je etruščanske krvi, od bogatoga naroda, pa se zato ne može pozivati na moral kao i Penelopa, Odisejeva žena.¹⁵⁷ Zatim se Horacije opet poziva na njezinu nepopustljivost tako što se prisjeća darova, koje joj je davao te molitvi, kojima ju je preklinjao – *munera nec preces*. Potom niže uvredljive izraze, govori joj da na nju ne utječu molitve jer je ona tvrđa od krutoga hrasta – *nec rigida mollior aesculo* te nije blaža od maurskih zmija – *nec Mauris animum mitior anguibus*, a sve kulminira konačnom, gotovo prijetećom misli da se on više neće zadržavati na njezinom pragu. Ipak, iz stihova ove pjesme možemo uočiti da Horacije lakše podnosi razočaranje od Katula.

4.3.2. Motiv naivnosti

Katul svoju naivnost i razočaranje radi lažnog obećanja izražava u sljedećem epigramu. Moguće je da je ovaj epigram pisan prije VIII, i LXXVI, jer ovdje unatoč povrijeđenosti i dalje izražava ljubavne osjećaje:¹⁵⁸

„Dicebas quondam solum te nosse Catullum,
Lesbia, nec prae me velle tenere Iovem.
dilexi tum te non tantum ut vulgus amicum,
sed pater ut gnatos diligit et generos.
nunc te cognovi: quare etsi impensius uror,   5
multo mi tamen es vilior et levior.
qui potis est? inquis. quod amantem iniuria talis
cogit amare magis, sed bene velle minus.“¹⁵⁹

(Govoriš da si nekoć samo znala Katula,/ Lezbijo, niti pored mene nisi štovala Jupitera, / tada sam se tebi radovao ne toliko kao ljubavnici/ već kao što otac voli djecu i posinke./ Sada sam te upoznao: stoga premda žestoko gorim,/ ipak si mi mnogo jeftinija i neznatnija./ Kako je to moguće? Pitaš. Jer onoga koji voli takva nepravda/ tjera da više želi, a manje voli.)

Glavna je tematika ovog epigrama povrijeđenost zbog Lezbijine nevjere, koju Katul iskazuje upotrebom raznih stilskih sredstava. Epigram je podijeljen na dva osnovna dijela: prisjećanje

---

¹⁵⁷ Williams, 1968: 78.

¹⁵⁸ Robinson, 1889: 438.

¹⁵⁹ Cat. Carm. LXXII.

prošlih događaja i sadašnjost u kojoj pjesnik shvaća da je bio naivan.¹⁶⁰ Odmah na početku možemo uočiti da se Katul prisjeća kako je nekada Lezbija voljela samo njega, čak i pored vrhovnog boga Jupitera te je on nju volio kao člana svoje obitelji što je iskazano ponajprije u citatu „sed pater ut gnatos diligit et generos”. Ovakva je usporedba, gdje Katul koristi rimske političke izraze, dosta česta za epigrame.¹⁶¹ Također, da bi dočarao svoje osjećaje koristi hijazam.¹⁶² On dakle stavlja izraze oprečnog značenja koji su u ovom slučaju vidljivi u iskazivanju senzualnih i emocionalnih osjećaja, koji su rezultat njegove povrijeđenosti. Izrazi *nosse* i *tenere* odnose se na senzualnu privlačnost te su suprotstavljeni gore navedenom stihu gdje Katul ukazuje na duhovnu zaljubljenost.¹⁶³ Nakon prisjećanja na prošlost, u kojoj je Lezbija bila vjerna, Katul prelazi na sadašnjost. Sada je već upoznat s njezinom nevjerom te shvaća da je bio naivan pa to još više kod njega pobuđuje dvostruke osjećaje. Na sve to upućuje izraz „nunc te cognovi”, pa mu tako, nakon što je prozreo njezin karakter, Lezbija sada znači puno manje nego prije, što iskazuje upotrebom izraza *vilior* i *levior*, koji su u kontrastu s izrazom *uror* koji označava fizičku privlačnost.¹⁶⁴ Osim toga, isto je vidljivo u zadnjim stihovima, odnosno u antitezi: „cogit amare magis sed bene velle minus”. Dakle, Katul unatoč tome što je postao svjestan Lezbijina pravog karaktera i dalje prema njoj osjeća fizičku privlačnost, što je prikazano izrazom *amare*. Međutim više je ne poštuje, odnosno nema više visoko mišljenje o njoj (*bene velle minus*).¹⁶⁵

Budući da se kod Horacija ne može naići na mnogo pjesama o ljubavnom razočaranju, jer nije bio strastveno zaljubljen kao Katul, u tu svrhu će se analizirati Horacijeva pjesma I 5 koja govori o ljubavnom brodolomu:

„Quis multa gracilis te puer in rosa
 perfusus liquidis urget odoribus
 grato, Pyrrha, sub antro?¹⁶⁶
 cui flavam religas comam
 simplex munditiis? heu quotiens fidem
 mutatosque deos flebit et aspera
 nigris aequora ventis
 emirabitur insolens

5

¹⁶⁰ Davis, 1971: 196.

¹⁶¹ Albrecht, 1997: 350.

¹⁶² Davis, 1971: 197.

¹⁶³ Davis, 1971: 198.

¹⁶⁴ Robinson, 1889: 438.

¹⁶⁵ Davis, 1971: 198.

¹⁶⁶ Pyrrha se također kod Ovidija i Vergilija spominje kao kći Epimetejeva i Pandorina, žena Deukalijonova, dok se Pyrrha također spominje kod Horacija te se još spominje i kao ime jedne kradljivoj ropkinji u nekakvoj staroj komediji Titinijevoj (Divković [1900] 2006: s. v. *Pyrrha*; *Pyrrhia*); ime neke djevojke lagana morala (Šonje, 2015: 21).

označava kestenjastu boju kose, koja je u tadašnje vrijeme bila veoma poželjna u Rimu.¹⁷³ Osim toga, njezinu ljepotu opisuje izraz „flavam comam simplex munditiis”.¹⁷⁴ Uz to, glagol *religas*, opet ukazuje da je mladić taj koji odvezuje njezinu kosu.

Nadalje opet možemo uočiti motive i stilska sredstva koji iskazuju naivnost, pa se tako Horacije služi uzvikom *heu* koji iskazuje patnje, koje mladić mora proći nakon Pire. On će zaklinjati nevjeru i svoju sudbinu gonjenu crnim vjetrovima, *nigris ventis*. Njegova je naivnost također naglašena pridjevima *credulus*, *insolens* te *nescius aurae fallacis* i time što se nada Piri kao čednoj djevojci, *vacua* – nevina, i *amabile* – voljena. U zadnjem dijelu se sažima Horacijeva misao, da su ukratko jadni oni koji se susretnu s njome.¹⁷⁵

4.3.3. Motiv pjesnikova odricanja od ljubavi

Iduća pjesma govori također o neuzvraćenoj ljubavi. Za razliku od prijašnjih pjesama, ovdje je Katul potpuno odlučan napustiti Lezbiju.

„Si qua recordanti benefacta priora voluptas est homini, cum se cogitat esse pium, nec sanctam violasse fidem, nec foedere in ullo divum ad fallendos numine abusum homines, multa parata manent in longa aetate, Catulle, ex hoc ingrato gaudia amore tibi.	5
nam quaecumque homines bene cuiquam aut dicere possunt aut facere, haec a te dictaque factaque sunt: omnia quae ingratae perierunt credita menti. quare cur tu te iam amplius excrucies?	10
quin tu animo offirmas atque istinc teque reducis et dis invitis desinis esse miser? difficile est longum subito deponere amorem; difficile est, verum hoc qua libet efficias.	15
una salus haec est, hoc est tibi pervincendum; hoc facias, sive id non pote sive pote. o di, si vestrum est misereri, aut si quibus unquam extremam iam ipsa in morte tulistis opem, me miserum adspicite et, si vitam puriter egi, eripite hanc pestem perniciemque mihi!	20
hei mihi subrepens imos ut torpor in artus expulit ex omni pectore laetitias. non iam illud quaero, contra ut me diligat illa, aut, quod non potis est, esse pudica velit: ipse valere opto et taetrum hunc deponere morbum. o di, reddite mi hoc pro pietate mea.” ¹⁷⁶	25

(Ako je čovjeku užitak dok se prisjeća prijašnjih /dobrih djela, kada misli da je pobožan,/ niti da je prekršio sveto obećanje, niti u ijednom savezu /zlorabio volju bogova da bi varao ljude/ onda će mnoge

¹⁷³ <https://www.ug.edu.au/hprcflex/lt2270/poecom3.htm> (Pristupljeno 20. 4. 2020.).

¹⁷⁴ Flavius - plav, žut, crvenožut, žutocrven, zlatokos (Divković [1900] 2006 s.v. *flavus*).

¹⁷⁵ Svoj neuspjeh kod Pire Horacije uspoređuje sa bodolomom, nakon kojega bi spašeni brodolomac sliku svojega brodoloma objesio na zid hrama (Šonje, 2015: 21).

¹⁷⁶ Cat. Carm. LXXVI.

radosti ostati tebi pripremljene za dugu dob, Katule, iz ove neuzvrćene ljubavi. Naime, što god ljudi mogu dobro ikome bilo reći/ bilo napraviti, ti si to učinio i napravio; sve povjereno nezahvalnoj čudi je nestalo./ Stoga zašto ti već sebe samoga više mučiš?/ Zašto ne ojačaš duh i od ovoga se povučješ i u inat bogovima prestaneš biti jadan?/ Teško je odmah odagnati dugu ljubav./ Teško je, no ovu učini pod svaku cijenu./ Ovo je jedini spas, ti to trebaš nadvladati:/ ovo učini, bilo da možeš ili ne možeš./ O bogovi, ako se smilujete, i ako ste ikada ikome donijeli najveću pomoć u trenutku smrti,/ mene jadnoga pogledajte, i ako sam ispravno vodio život,/ oslobodite me ove propasti i opasnosti!/ Hej, kako mi potkradajuća obamrlost u najdubljim zglobovima/ tjera sve radosti iz svog srca!/ Ne tražim već to, da me ona zauzvrat voli,/ i, što nije moguće, da želi biti čista:/ ja sam želim ozdraviti i odložiti ovu ružnu bolest./ O bogovi, vratite mi ovo za moju milost.)

U uvodnim stihovima Katul se prisjeća svoje vjernosti prema Lezbiji, koju je ona nezahvalno odbacila. Pa tako, u uvodnoj misli govori da se čovjek može smatrati blaženim onda kada se može podičiti dobrim djelima, koja će mu u budućnosti donijeti veliku sreću iz neuzvrćene ljubavi: „multa parata manent in longa aetate, Catulle”. Ovu tezu Katul poistovjećuje sa svojim odnosom prema Lezbiji, pa je za njega blažen onaj tko nikada nije prekršio sveto obećanje („nec sanctam fidem violasse”), niti zlorabio volju bogova da bi varao ljude. Ove dvije misli su sadržane u motivu *pietas*, koji dakle upućuje na suzdržavanje od kršenja obveze između dvoje ljudi te ispunjavanje obećanja. Osim toga Katul se za generalno ophođenje prema ljudima koristi motivom *benefacta*, dok za Lezbiju upotrebljava slične izraze: *benedicta factaque*.¹⁷⁷ On je svu svoju ljubav povjerio Lezbiji od koje nije dobio ništa zauzvrat pa se stoga, kao i u pjesmi VIII, ohrabruje da se prestane mučiti i da prestane biti jadan. Međutim, Katul to teško postiže jer je njegova ljubav trajala dugo vremena i toliko je očajan zbog neuzvrćene ljubavi da mu je jedini spas zaboraviti na nju. Sve je to pojačano uporabom jusivnog konjunktiva *efficias, facias* te uporabom perifrastičke konjugacije pasivne što je vidljivo u stihu „hoc est tibi pervincendum”.¹⁷⁸ Unatoč hrabrenju samoga sebe, pjesnik se osjeća nemoćno pa traži od bogova da mu pomognu zaboraviti na Lezbiju. Svoju nemogućnost da sam sebe oslobodi od boli pojačava izrazima *pestis* (‘kuga’) i *pernicies* (‘propast’), gdje prvi upućuje na bolest koja je neizlječiva i od koje se čovjek ne može nikako otarasiti, a drugi na ponor u koji, kada čovjek jednom padne, više se ne može vratiti.

I u ovoj se pjesmi može vidjeti kako pjesnik proživljava svoje unutarnje osjećaje i na fizičkom planu, pa mu se tako u zglobovima *in imos artus* potkrada obamrlost *surrepens torpor*. Na kraju, Katul ponavlja prethodnu molbu bogovima da ga oslobode od ove ružne bolesti te da mu podare ozdravljenje jer zna da mu Lezbija nikada neće biti vjerna – *pubica*. Dakle vidimo da je on zaista odlučan prekinuti s Lezbijom međutim nije dovoljno jak da sam to učini.

---

¹⁷⁷ Usp. Robinson, 1889: 446–447.

¹⁷⁸ Cat. Carm. LXXVI. 15. Prijevod: Ti to trebaš nadvladati.

Motiv pjesnikova odricanja od ljubavi analizirat ćemo i u sljedećoj Horacijevoj odi:

„Audivere, Lyce, di mea vota, di
audivere, Lyce: fis anus et tamen
vis formosa videri
ludisque et bibis inpudens
et cantu tremulo pota Cupidinem 5
lentum sollicitas. ille virentis et
doctae psallere Chiae
pulcris excubat in genis.
inportunus enim transvolat aridas
quercus et refugit te quia luridi 10
dentes, te quia rugae
turpant et capitis nives.
nec Coae referunt iam tibi purpurae¹⁷⁹
nec cari lapides tempora, quae semel
notis condita fastis 15
inclusit volucris dies.
quo fugit venus, heu, quove color, decens
quo motus? quid habes illius, illius,
quae spirabat amores,
quae me surpuerat mihi 20
felix post Cinaram notaque et artium
gratarum facies? sed Cinarae brevis¹⁸⁰
annos fata dederunt,
servatura diu parem
cornicis vetulae temporibus Lycen, 25
possent ut iuvenes visere fervidi
multo non sine risu
dilapsam in cineres facem.“¹⁸¹

(Čuli su, Liko, bogovi, moje molitve, / bogovi su čuli, Liko; postaješ starica; i ipak/ želiš da te smatraju lijepom./ luduješ, i besramno se opijaš,/ i drhtavim pjevom pijana Kupida/ sporoga uzbuđuješ: koji leži na lijepim obrazima/ rumene Hije vješte u sviranju kitare,/ nesklon naime prelijeće suhe/ hrastove i izbjegava te jer poružnjuju žućkasti/ zubi, bore/ i sijede u kosi. Niti će ti vratit koski purpur/ niti drago kamenje, godine, koje jedanput/ sakrivene u poznati kalendar je zaključao leteći dan./ Gdje bježi užitak, hej, gdje je boja, ugodan/ gdje je pokret tvoj? / Što imaš od one, one,/ koja je odisala ljubavlju/ koja me otela od mene samoga/ sretna poslije Kinare i lice koje pozavaše ljubavnih umjeća?/ Ali Kinari je sudbina podijelila kratku dob,/ namjeravajući ostaviti dugo/ Liku vremenima starih okvira,/ da mogu gorući mladići vidjeti/ ne bez mnogog smijeha lice koje se raspalo u pepeo.)

Akteri ove ode su Horacije i Lika o kojoj je bilo riječi u prethodno spomenutoj odi III 10. U pjesmi se Horacije obraća Liki koja stari, što je i predvidio u odi III 10, pa joj govori da će postati stara i da je mladići neće više tražiti.¹⁸² Inače, početne riječi u ovoj pjesmi započinju dramatičnim, tj. trijumfalnim otvaranjem, koje je dosta često za Horacijeve pjesme, a to je posebno vidljivo u izrazima *fis*, *vi*, *ludisque* i *bibis*. Ovdje dakle Horacije nabraja Liki sve

¹⁷⁹ Haljine s otoka Kosa umočene u purpur (Šonje, 2015: 161; Divković [1900] 2006: s. v. *Cos* ili *Coos*).

¹⁸⁰ Kinara je bila još jedna od pjesnikovih ljubavi (Šonje, 2015: 4).

¹⁸¹ Hor. Carm. IV. 13.

¹⁸² Šonje, 2015: 160.

mane za koje je predvidio da će joj se dogoditi. Tako joj govori da postaje starica, međutim da se u isto vrijeme želi učiniti lijepom, zatim da luduje i da se besramno opija, što nije u skladu s njezinim godinama. U idućoj kitici Horacije uspoređuje Liku s puno mlađom Hijom. Stavljajući Hijin mladolik izgled u kontrast s Likinim, čini da njezina starost sve više dolazi do izražaja. To se posebno vidi u suprotstavljenim motivima: *pulchris genis – vis formosa videri, doctae psallere – canto tremulo*, te u stihu kada uzbuđuje Kupida koji radije leži na lijepim Hijinim obrazima. Osim toga, motivi koji upućuju na Likino starenje jesu *luridi dentes, rugae, te capitis nives*.¹⁸³

Potonji motiv na neki je način pravi zaokret jer sada Horacije ne govori samo o Liki, već načelno o prolaznosti vremena, što je izraženo uporabom veznika *nec* koji svojim nizanjem upućuje na stvari, koje se više ne događaju. Ovdje on zapravo govori da koliko se god Lika bude sređivala, neće biti mlađa nego što jest. To je prikazano u stihovima gdje spominje koski purpur i drago kamenje – *Coae purpurae, cari lapides*. Slična misao se javlja i u sljedećim stihovima, u kojima se nalazi opetovana uporaba izraza *quo* i *ilius*, a koja je izražena motivima *Venus, color, decens motus*. Ovdje je bitno naglasiti da, iako se na prvi pogled čini da se Horacije obraća Liki, on zapravo govori općenito. Nasuprot tome, iako u odi III 25 na sličan način govori o Lidiji, te je pomalo zadovoljan ishodom odnosno time da je Lidija ostarila, u ovoj odi je izražena refleksija nad starenjem općenito. Stoga, iako se Horacije u početku hvali kako je predvidio Likinu starost, čime joj se na neki način osvetio za neko davno odbijanje, sada želi likovati nad time. Uz sve to, izraz „*quae me surpuerat mihi*”, upućuje na to da je Lika, koja je odisala ljubavlju i bila prepuna ljubavnih čari te otela Horacija od Kinare, nekada imala umijeća zavodjenja a sada više nema, što ga dodatno frustrira jer i on sam stari. Pjesnik se, dakle, prisjeća kako je nekada uživao u Likinim ljubavnim čarima, međutim radi toga što su oboje ostarili ne može se prepustiti ljubavima. Isto je također vidljivo i u zadnjoj strofi gdje Horacije, kao i u odi I 25, spominje mladiće, *fervidi iuvenes*, koji će se rugati Likinoj sudbini.¹⁸⁴ Zaključno dakle možemo reći da je motiv starosti glavni razlog zašto se pjesnik ovdje prestaje prepuštati ljubavima.

Kada razmotrimo motiv odbijanja, unutar poglavlja o ljubavnome razočaranju, vidimo da je Katul doista povrijeđen Lezbijinim odbijanjem te da se trudi nastaviti život dalje bez nje. Stoga često možemo vidjeti da se vraća u prošlost kako bi se prisjetio sretnih dana. S druge pak strane Horacije pokušava prizemljiti Lidiju upućujući joj uvredljive izraze. Kod motiva

---

¹⁸³ Catlow, 1976: 818.

¹⁸⁴ Ibid.

naivnosti vidljivo je kako Katul doživljava konflikt između ljubavnih osjećaja pa se njegova ljubav prema Lezbiji razdvaja na emocionalnu i tjelesnu privrženost. Nasuprot tome, kod Horacija možemo vidjeti samo kritiziranje, a na neki način i olakšanje nakon neuspjele veze. Napokon, u motivu odricanja od ljubavi Katulu je potrebna pomoć bogova kako bi konačno nastavio život bez Lezbije, dok Horacije često upotrebljava motiv starosti, kojim se na neki način trudi utješiti od ljubavnog razočaranja.

5. ZAKLJUČAK

Katul i Horacije pripadali su razdoblju u vrijeme prelaska iz Kasne Rimske Republike u Rimsko Carstvo. Premda su bili suvremenici, njihova je poezija različita. To se posebno vidi u ljubavnoj poeziji koja prikazuje potpuno različite ljubavne doživljaje u različitim fazama zaljubljenosti: ljubavnom zanosu, ljubomori i kritiziranju te naposljetku ljubavnoj boli i razočaranju.

U fazi ljubavnog zanosu smo imali prilike vidjeti kako pjesnici različito reaguju na prepuštanje ljubavnim užicima. Štoviše, Katul im se prepušta dok se Horacije radi svojega načela *aurea mediocritas* pokušava suzdržati od njih. Razlog tome je da Katul ljubavno uživanje doživljava kao oblik iskazivanja ljubavi prema voljenoj Lezbiji, dok isto to Horacije doživljava kao iskušenje koje ga odvraća od pravoga puta. Tako u odi I. 19. Horacije spominje da ga zaposjedaju bogovi senzualnog uživanja; Venera i Kupid te Glicera. Nadalje, razlika u ljubavnome zanosu je vidljiva i u sljedeća dva motiva, gdje je Katul toliko emocionalan da slavi Lezbijinu ljepotu, te moli bogove da mu Lezbija nude vjerna. Nasuprot njemu, Horacije je suzdržan, gotovo da ne vidimo da je zaljubljen što je posebno vidljivo u motivu prolaznosti ženske ljepote. Također, iako se isto kao i Katul poziva na vjernost, Horacije sve to izražava mnogo hladnije, te dobivamo dojam da i nije osobito zaljubljen.

Tablica 1. Ljubavni zanos

Ljubavni zanos	Katul	Horacije
<i>Motiv ljubavnog uživanja</i>	Prepušta se ljubavnim užicima, želi sve svoje vrijeme provesti s Lezbijom, odnosno Klodijom	Suzdržava se od ljubavnih užitaka (<i>aurea mediocritas</i>)
<i>Motiv ženske ljepote</i>	Slavi Lezbijinu odnosno Klodijinu ljepotu i inteligenciju	Utjehu nalazi u prolaznosti ljepote te se nada da će ga Lika radi toga jednoga dana potražiti
<i>Motiv obvezivanja na vjernost i vječnu ljubav</i>	Direktno izražava želju za obvezivanjem na vječnu ljubav, zaziva bogove da mu pomognu u tom ostvarenju	Indirektno izražava želju za obvezivanjem, iako gaji ljubavne osjećaje hladno ih izražava te obvezivanje navodi tek kao mogućnost

Nadalje, kod motiva ljubomore je uočena veća razlika nego u ljubavnom zanosu. To je najprije vidljivo na fizičkom izgaranju. Iako oba pjesnika dijele iste motive na tom polju, Katul sve to skupa individualno proživljava mnogo turbulentije nego Horacije. Isto je vidljivo i u motivu kritiziranja, gdje je Katul veoma povrijeđen Lezbijinom nevjerom, naspram Horacija, koji se ne doima povrijeđenim, već se zadržava na motivu prolaznosti vremena kao glavnog neprijatelja ženskom zavodjenju. Uz to, obje su žene kod pjesnika promiskuitetne, pa je motiv zavodjenja drugih mladića još jedan prikaz ljubomore. Međutim, Katul se u ljubomori obraća svojim rivalima, dok Horacije okrivljuje Lidiju jer nisu zajedno. Dakle, možemo reći da Katul i u ljubomori iskazuje osjećaje i privrženost prema Lezbiji, dok se Horacije, osim u prvome motivu, u ostala dva motiva ne doima osobito ljubomorani.

Tablica 2. Ljubomora

Ljubomora	Katul	Horacije
<i>Motiv fizičkog izgaranja</i>	Turbulentno proživljava osjećaje; pada u nesvijest, vidi se da je osobno pogođen Lezbjinim ponašanjem	Izražava gađenje te kritizira Lidijino promiskuitetno ponašanje, ne doima se osobito pogođen
<i>Motiv kritiziranja</i>	Iskazuje kritiziranje, pritom se osvrće na Lezbijino promiskuitetno ponašanje, te ju okrivljuje zbog toga što nisu zajedno	Prednjači u kritiziranju naspram Katula, upućuje grube izraze, poziva se na starost kao glavnog neprijatelja ženskom zavođenju, nada se da će Lidija ostariti sama
<i>Motiv zavođenja drugih mladića</i>	Katul upućuje epigrame svojim rivalima te svaljuje na njih krivnju radi zavođenja	Horacije svaljuje krivnju radi zavođenja mladića na Lidiju te kritizira njezino ponašanje

Ipak, najveću razliku u doživljaju ljubavi među pjesnicima možemo uočiti kada govorimo o ljubavnoj boli i razočaranju koju proživljavaju. Na temelju sva tri motiva može se zaključiti da se Katul u ljubavnome razočaranju dosita doima povrijeđenim, gotovo kao da se raspada, dok Horacije pretežno iskazuje kritiziranje. U motivima neuzvraćene ljubavi i odricanja od ljubavi Katul svim snagama i zazivanjem bogova pokušava nastaviti dalje sa životom, dok Horacije svoj obrambeni mehanizam od propale veze iskazuje kritiziranjem Like i Lidije. Zato često koristi motiv prolaznosti vremena i pokušava realno sagledati okolnosti te ih na grub način uputiti objema odabranicama. Osim toga, u motivu naivnosti Horacije konačno doživljava olakšanje od propale veze i radi toga prilaže žrtvu zahvalnicu bogu mora, dok je Katul neutješan. Također, isto to pokazuje i zadnja predstavljena Horacijeva pjesma koja započinje trijumfalnim otvaranjem, gdje se Horacije hvali da je predvidio Likinu starost, koja je ujedno i glavni razlog pjesnikovog odricanja od ljubavi.

Tablica 3. Ljubavna bol i razočaranje

Ljubavna bol i razočaranje	Katul	Horacije
<i>Motiv neuzvrćene ljubavi</i>	Iskazuje povrijeđenost, te se trudi nastaviti život bez Lezbije	Pokušava prizemljiti Liku te joj govori da ne bude bahata, nije toliko povrijeđen
<i>Motiv naivnosti</i>	Doživljava konflikt između ljubavnih i tjelesnih osjećaja, koji u njemu pobuđuje patnju, radi toga se i naziva prvi pravi rimski liričar	I dalje je prisutno kritiziranje te olakšanje nakon propale veze
<i>Motiv pjesnikovog odricanja od ljubavi</i>	Zaziva bogove da mu pomognu da se oporavi od propale veze, nije dovoljno jak da to sam učini. Iskazuje patnju za Lezbijom, radi povrijeđenosti se prestaje prepuštati ljubavima	Upotrebljava motiv starosti, koji koristi kao „trijumf“ te svojstvenu pobjedu nad Likom jer ga je u mladosti izbjegavala, također, motiv starosti je glavni razlog zašto se pjesnik prestaje zaljubljevati

Iz svega navedenog možemo zaključiti da je Katul zaista prvi pravi rimski liričar, što je ponajprije vidljivo u ljubavnoj lirici. Nasuprot njemu, u Horacijevoj lirici može se uočiti bogatstvo izraza, osobito u ljubavnoj tematici, no unatoč tome njegova lirika djeluje hladno jer se ne koncentrira toliko na osjećaje. Katul se stoga smatra pretečom prvih elegičara, koji će dalje razviti glavne topose ljubavne lirike. Horacijeva je pak stvaralaštvo bilo prvenstveno namijenjeno Mecenatu i veličanju vladavine Oktavijana Augusta te prolaznosti vremena, koja je nadahnuta grčkim liričarima i epikurskom filozofijom.

Katulova je lirika dakle začetak onoga što i danas poimamo ljubavnom lirikom, dok je Horacijeva lirika pretežno domoljubna i okrenuta veličanju moralnih vrijednosti pa zato i u ljubavnoj tematici nailazimo na motiv prolaznosti i suzdržavanja od ljubavi jer je on pretežno doživljava kao senzualni užitak. Na kraju, možemo reći da pjesnici Katul i Horacije itekako zaslužuju mjesto u Zlatnom razdoblju rimske književnosti, budući da su oba pjesnika unijela novine u rimsku liriku, a time i više što je ovo razdoblje bilo obilježeno mnogim prevratima te nastankom novih pravaca u književnosti, pa je njihova uloga nesumnjivo time značajnija za daljnji razvoj rimske književnosti.

POPIS LITERATURE

Catullus. Tibullus. 1988. *The poems of Gaius Valerius Catullus. Tibullus. The first book. Pervigilium Veneris*. Translated by F. W. Cornish. Translated by J.P. Postgate. Translated by W. Mackail. Second edition Revised by G.P. Goold. Harvard University press; Massachusetts. Cambridge; England. London: Loeb Classical Library.

Conte Gian Biagio. 1987. *Letteratura Latina*. Manuale storico dalle origini alla fine dell'impero romano. Con la collaborazione di Barchesi, Narducci, Polara, Ranucci, Rosati. Firenze: Le Monnier.

Flacco Quinto Oraizio. 1945. *Carmi*. Scelti e commentati da Pasquale Giardelli. Firenze: La nuova Italia.

Flaccus Quintus Horatius. 1969. *The Third book of Horace's Odes*. Edited with translation and running commentary by Gordon Williams. Oxford at the Clarendon Press.

Internetski izvori

Catlow W. L. 1976. *Horace, Odes I, 25 and IV, 13: a Reinterpretation*. Dostupno na: <https://www.jstor.org/stable/41533621> (Pristupljeno: 21. 4. 2020.)

Catullus Gaius Valerius 1889. *A commentary on Catullus by Robinson Ellis*. Oxford Clarendon Press. Dostupno na: <https://archive.org/details/commentaryoncatu00elliiala/page/n5/mode/2up> (Pristupljeno: 17. 4. 2020.)

Davis John. T. *Poetic counterpoint: Catullus, 72*. Dostupno na: https://www.jstor.org/stable/293330?seq=1#metadata_info_tab_contents (Pristupljeno: 3. 8. 2020.)

Divković, Mirko. [1900]. 2006. *Latinsko – Hrvatski rječnik*. Bjelovar: Dunja d.o.o.

Ferguson John. 1956. *Catullus and Horace*.

Dostupno na: <https://www.jstor.org/stable/291937> (Pristupljeno: 31. 3. 2020.)

Finamore F. John. *Catullus 50 and 51: Friendship, Love, and "Otium"*. Dostupno na: https://www.jstor.org/stable/pdf/4349658.pdf?ab_segments=0%2Fbasic_search%2Fcontrol&refreqid=fastly-default%3A643ac3ebac03b03ef70088e99f2c10cf (Pristupljeno: 17. 4. 2020.)

Flak Horacije Kvint. 2015. *Kvint Horacije Flak: Ode i Epode*. Preveo s latinskoga, uvod sastavio i napisao bilješke: Šimun Šonje. Zagreb.: Edicije Božićević

Flak Horacije Kvint. *Poslanice I, II*. Dostupno na:

<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A2008.01.0539%3Abook%3D2%3Apoem%3D2> (Pristupljeno: 24. 4. 2020.)

Fredricksmeyer A. Ernest. 1970. *Observations on Catullus 5*.

Dostupno na: <https://www.jstor.org/stable/293083> (Pristupljeno: 15. 4. 2020.)

Hoppin, Meredith Clarke. *New perspectives on Horace, Odes I.5*. Dostupno na: https://www.jstor.org/stable/pdf/294626.pdf?ab_segments=0%252Fbasic_SYC-5187%252Ftest&refreqid=excelsior%3A28761d92a4319ded0890b87cbaff652f (Pristupljeno: 3. 8. 2020.)

Horace, Odes 2.13. Dostupno na: <https://www.uq.edu.au/hprcflex/lt2270/poecom3.htm> (Pristupljeno: 20. 4. 2020.)

Hrvatska enciklopedija. <https://www.enciklopedija.hr>

Johnson S. Timothy. 2003 – 2004. *Locking-in and Locking-out Lydia: Lyric Form and Power in Horace's C. 1.25 and III.9*. Dostupno na: www.jstor.org/stable/3298063 (Pristupljeno: 13. 4. 2020.)

Katul Valerije Gaj. 1987. *Katul pjesme*. Priredio i preveo Dubravko Škiljan. Zagreb: VPA LATINA ET GRAECA

Kinsey E. T. 1965. Catullus 11. Dostupno na:

https://www.jstor.org/stable/pdf/41523237.pdf?ab_segments=0%2Fbasic_SYC-5152%2Ftest&refreqid=search%3Aea4d1080d8ae46b67d8a8081316132cb (Pristupljeno: 16. 4. 2020.)

<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.04.0059:entry=nugae>

(Pristupljeno: 30. 3. 2020.)

<https://proleksis.lzmk.hr/9619/>

(Pristupljeno: 19. 7. 2020.)

Rankin H. D. 1976. *Catullus and the 'Beauty' of Lesbia (Poems 43, 86 and 51)*

Dostupno na: <https://www.jstor.org/stable/41533478> (Pristupljeno: 10. 4. 2020.)

Razzetti Francesca. *Catullo, Carme V.*

Dostupno na: <https://mediaclassica.loescher.it/catullo-carme-v.n2825> (Pristupljeno : 15. 4. 2020.)

Robinson Ellis. 1889. *A commentary on Catullus.* Dostupno na: <https://archive.org/details/commentaryoncatu00elliiala/page/456/mode/2up> (Pristupljeno: 17. 4. 2020.)

Rowland R. L. and Catullus. *"Miser Catulle": An Interpretation of the Eighth Poem of Catullus.* Dostupno na:

https://www.jstor.org/stable/pdf/642349.pdf?ab_segments=0%252Fbasic_SYC-5187%252Ftest (Pristupljeno: 5. 8. 2020.)

Steele R. B. *Catullus.* Dostupno na: <https://www.jstor.org/stable/27530633>

(Pristupljeno: 10. 4. 2020.)

Von Albrecht Michael. 1997. *A History of Roman Literature. From Livius Andronicus to Boethius.* Revised by Gareth Schmeling and by the author. Leiden. New York. Köln.: E.J. Brill. Dostupno na:

https://drive.google.com/file/d/1f6N0R_Y2rzXg0HG7gRMkfaPSbHvbZExC/view?usp=drive_web (Pristupljeno: 20. 3. 2020.)

Vratović Vladimir. 1977. *Rimska književnost.*

Dostupno na:

[file:///E:/Downloads/Vratović%20%20Rimska%20književnost%20\(1\).pdf](file:///E:/Downloads/Vratović%20%20Rimska%20književnost%20(1).pdf)

(Pristupljeno: 9. 7. 2020.)